

■ **Esklusiba:** ARGIA kurduen telebista debekatuan egon da

■ **Sarrionandia dantzan**
jarri dute Kukai eta
Tanttakak

■ **Net Hurbil:** Banana,
globalizazioaren
parabola

ARGIA

2008ko uztailaren 27a | LXXI. urtea | 2.147 zenbakia | 3,70 euro

Baiona-Oñati-Mendaro **Txokolatearen tripako minak**

■ **Aitor Osa:** “Nazka ematen dit, Puerto aferan batzuk libratu ziren eta besteok dena irentsi genuen”

ARGIA

www.argia.com Euskal Herriko astekaria

ILLIMANI

Boliviako izpiak
eta hizkiak

TXOMIN TXUEKA & AMETS ARZALLUS

Testuak gaztelerara, frantsesera eta ingelesera itzulita.

“Pausoa egiten da La Pazera aurrena.
Hankak lurreraino iristen baitira han ere,
baina oxigenoa ez da iristen bururaino.
Arnasa ematen oso zuhurra da Boliviako
atmosfera. Bestela hori ere lapurtua zuketena
honezkero kolonizatzaileek...”

ARGIAko
harpidedunek
-15%

25€

ESKAERAK | 943 37 15 45 | www.argia.com | denda@argia.com |

- 4 Deabruaren abokatua: Ibai Villapun.**
Fermin Etxegoien.

Gaiak

- 16 Roj TV. Kurduen telebista begi-puntuan.**
Karlos Zurutuza.

Iritziak

- 20 J.I. Basterretxea. Ttakun (h)errenka.** Ez adio.
21 Asisko Urmeneta. Gora Pro Nobis.
22 Rosa M. Martin Sabaris.
Txernobil, Sahara...
Igor Estankona. Greziarraren galdera.
23 Jakes Bortairu. 2, 1, 75.
Joxemari Ostolaza. Udako.
24 Bertso berriak. Jaiei eta
hedabideei jarriak. Andoni Egaña.

Kukai dantza taldea.

Erdiko kaiera

- 28 Itxaro Borda: "Euskal Herriak ez gaitu anitz maite".** Gorka Bereziartua.
30 Denbora-pasak. Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.
31 Argitalpenak. Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
34 Ezpalak. Jon Torner.
35 Abarrak. Gorka Bereziartua.
36 Ihesi: Altzo eta Amezketa. Txikiak bai, exkaxak ez.
Lander Muñagorri.
38 Makina bat kontu. Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.
40 Denboraren makina. Nagore Irazustabarrena.

Itxaro Borda.

Termometroa

- 42 Hizkuntz aniztasuna. Nola kudeatu migrazioa etxean anfitrioi ez bagara.** Onintza Irureta.
44 Sozioekonomia. Euskal Herriko adierazleak, lehen aldiz. Daniel Udalaiz.
46 Bero-beroan. Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.
48 Net Hurbil. Banana erregeak azala urrezko eta etorkizuna ustel. Pello Zubiria.

5 Txokolategintza Euskal Herrian | Urko Apaolaza

Euskal txokolategintzak tradizio luzea du; Baiona, Oñati zein beste hainbat herritako txokolate fabrikek landu dute mende mende produktu iluna. Kakao industria, gaur, multinazional gutxi batzuek kontrolatzen dute munduan, eta azken hamarkadetan hainbat enpresa txiki itxi dituzte Euskal Herrian. Hemengo txokolategintzak bi aukera ditu: egokitu edo desegin.

25 | Kukai-Tantta, hitzak dantzatzeko bidea | Oier Guilan

50 | Azkena. Lea Ibarrari gorazarre | Garbine Ubeda Goikoetxea

11 | Aitor Osa | Sustrai Colina

Bat-batean, txirrindularitza munduaren burbuilan bizitzetik errealitate gordinera itzuli zela dio Aitor Osak. Burbuila horri buruz mintzatzeko eskatu diogu, eta gaur egun txirrindularitzak bizi dituen une latzei buruz ere aritu zaigu.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbine Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Lander Arbelaitz, Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz, Olatz Korta. Idazkaritza Teknikoa: Aloña Soraluze. Sustapena: Esti Parada. Publizitatea: Idoia Arregi, Maite Arrieta, Ixabel Bereziartua. Administrazioa: Marijo Aiertza, Maider Lizarazu, Mari Karmen Loiarde. Bezeroen harrera: Nagore Lozano.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro. Ipar Euskal Herria: 165 euro. Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaila Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: Dani Blanco.

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

GIPUZKOA
zurekin, aurrera >>

kutxa

“Okerrena da ezin izango ditugula inoiz Nirvana, Johnny Cash, The Clash... ekarri”

Ibai Villapun | Musika eragilea

Kobetasonik, Bilbao BBK Live, Gasteiz Azkena Rock...

Horietan eta gehiagotan prentsa arduradun lanak primeran betetzen ditu basauriar honek, Last Tour International jaialdi promotorerako. Horrez gain Bidebieta Irratiko sortzaileetakoa da.

FERMIN ETXEGOIEN

Argazkia: Humberto Bilbao

Jaialdi nagusi guztietan egon behar izan duzu, baina ez dakit talderen bat ganoraz ikustera ailegatu ote zaren...

Ba egia esan, ez. Ganoraz ez. Gehienez, talderen baten lauzpabost abesti ikusi nituen.

R.E.M. entzuten gantzontziloak eta guzti busti zitzaizkidan, ez al naiz zaharregia?

Nik ere blai-blai eginda bukatu nuen, beraz ez dut uste adin kontua denik. Edozein modutan, hurrengo urteko jaialdietara begira gantzontzilo impermeableak jarriko ditugu salgai, zaude lasai...

Lehen Basauritik gidatzen zenuen Bidebieta Irrati musikala Bizkairako, euskaraz eta espainolez. Orain Bi Fm irratiak du izena eta Internet bitartez emititzen duzue planeta osorako. Nork irabazi du aldaketarekin?

Guk buruko min galanta irabazi dugu.

Police hirukoteak milioi eta erdi euro kobratu du ordu eta erdi exkax jotzeagatik. Polizia ez da ergela...

Ez da ergela, ez... Ez dakit nik zifra horiek erabat zuzenak diren; edozein modutan ere, esan dezakegu irabazi zuten dirutik ezer gutxi inbertitu zutela eszenatokiko muntaiari, pantailatxo triste bat bera ere ez baitzuten ekarri. Baina kontzertu ederra eman zuten, hori bai.

Txaskarrillo bakarra eskatuko dizut artista handiei buruz. Esadazu nor den dirudien baino jatorragoa eta alderantziz, nor dirudien baino zakarragoa...

Michael Stipe oso ondo portatu zen gurekin, Ben Harper ere bai, Juliette Lewis, John Cale, Brant Bjork... Alderantzizko adibiderik ez dizut esango. Esango banizu, hurrengo urtean berarekin berriz lan egitea tokatuko litzaidakeelako segurul

Hemengo irratigintzari agresibitatea falta zaiola esan izan duzu. Bidebieta Irrati musikala ez zen uhinetatik eroriko agresiboegiak zinetelako?

Ez da uhinetatik erori. FMko 92.9an emititzen jarraitzen du Bizkaia osorako, eta Bi fm Bidebieta Irratiaren atal musikala besterik ez da. Edozein modutan ere, inoiz hori esan badut, ez dut uste gu ez-agresiboen zaku horretatik kanpo gaudenik... Batzuetan nahiko “mojak” garelako esango nuke. Beste irratiek egiten gaituzte berezi, programazioa identikoa baitute, baina ez dut uste Ingalaterran edo AEBetan hain bereziak izango ginatekeenik.

Garbi dago jaialdi erraldoiak behin eta berriro betetzen dituzten bakarrak heavyak direla.

Ba bai, musika ikaragarri maite duen jendea da, urte osoan kontzertu askotara doana. Guk eurekin izan dugun esperientzia oso positiboa izan da, baina Last Tour-ek merkatu eta musika tankera asko ukitzen ditu, ez bakarrik heavya.

Gustuko artista bat, orain arte lortu ez duzuen...

Neil Young, Bob Dylan, Tom Waits, Depeche Mode, AC/DC, The Cure... Okerrena ez da hori, horiek oraindik ekarri ditzakegulako. Okerrena da ezin izango ditugula inoiz Nirvana, Johnny Cash, The Clash... ekarri. Eta horrek ez daukala erremediorik! ■

• ASTERO GAIA •

Txokolatea

Merkatuak jango al du?

Kakaoaren baba
batek mundua
zeharkatzen du eta
gure behatz
mamietan urtzen
da txokolate
izenarekin.

Landare
tropikalaren zainak
Euskal Herriraino
luzatu baitziren
aspaldi. Baina
fruitu garratzaren
bizitza ahula da;
gogorra
merkatuaren legea.
Produktu industrial
ala gutizi, borroka
horren erdian
irautea ez da
erraza euskal
txokolategileentzat.

URKO APAOLAZA

Argazkiak: Dani Blanco

ZENTZUMENAK adi jartzen dira txokolateaz hitz egiten dugunean. Bere testura eta kolore ilunak espazio amaigabea irekitzen dute irudimenean. Ukitzeko gogo horzkada batez asetzen da eta soinu karraskaren ondoren nasaitua dator. Ondoren hasten da jaki zerutiarraren magia, zapore gozoa eta garratza elkartzen diren mugan inork ez baitio gor egiten, inork ez du norbere ahoan amaitzen den unibertsoetik aterata nahi. Baina zer du txokolateak, aipatze hutsarekin irakurlearen desira esnatzeko?

Baionako kaleetan txokolategien terrazak ikustea nahikoa da konturatzeko kakaoaren ernalketak nolako ikusmin itsua duen euskaldunen artean. Aspaldikoa da, baina, Orinoko fruituak Euskal Herriarekin duen lotura; *Gipuzcoana* konpainiako goleten sotoak usain bereziz urrindu baino lehenagokoa. Europarrek azukrearekin ezkondu zuten kakaoa eta txokolatea bizkor gizarteratu zen. Horrela, euskaldunen artean, hainbat mendetako tradizioa jarraitu duten txokolate lantegiak izan ditugu: Baiona, Mendaro, Oñati eta Tolosakoak dira horren adierazgarri. XIX. mende amaieran, gutizia honen leherketa betean, 25 maisu txokolategile zeuden Gipuzkoan bakarrik.

Euskaldunak kakaoa merkaturatu eta mundializatu zuen txokolatea egiteko, baina merkatu global horrek itozteko zorian da orain. Azkeneko hamarkadatan txokolatea egiten zuten familia-lantegi ugari obradorea itxi edo multinazionalei saldu die, eta geratzen direnak egungo ekonomiara egokitu behar izan dira, espezializazioa, artisautza eta kalitatearen zigilupean. Egoera horrek zerikusia du kakaoaren industriak munduan sortzen dituen irabazi eta intereseekin; burtsan kotizatzen den produktua baita, azken batean, kakaoa.

Fruitu garratzetik edabe magikora

Kondairak dio Kulkukán jainkoak artoz eginiko kakaoa eman ziola Maya herriari. Izan ere, Erta-merikako zibilizazio aurrehispaniar gehienetan lotu zuten kakaoa jainkoekin eta erregeen edabe izan zen. Baina egiaz, kakaoaren jatorria ez dago zeruan, Amazonaseko Orinoco-
n baizik. Handik zabaldu zen gainerako lekuetara eta badirudi duela hiru mila urte giza-kiak fruitu garratza irakinda erabiltzen zuela jadanik. Mende batzuk geroago, Hernán Cortésekin Moctezuma errege aztekarraren eskutik hartu zuen txokolatea urrezko edalontzi batean. Ordurako espainiar konkistatzaileek ezagutzen zuten kakaoa eta hasiera batean metropo-
lian kasu gehiegi egin ez zioten arren

—zapore garratza eta itxura itsusia zuelako—, azukrearekin nahastea asmatu zuten, nonbait, Oaxakako lekaimeek. Beraz, komentuetako sukaldeetan hasi zuen txokolateak arrakasta izateko karrera.

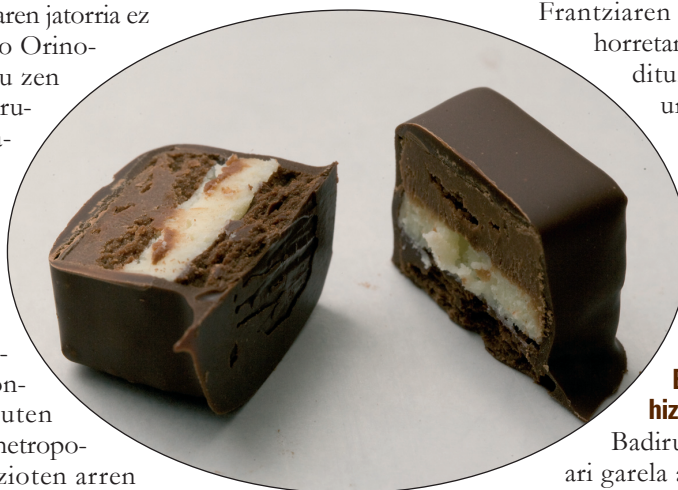
Gorteetako ahosabaiak konkistatzeko zeregi-
nean, Atlantikoaz bestaldeko kolonia berriek erruz produzitu zuten produktu iluna, eta laneku beltza erabili zuten horretarako. Kakao arbolak zainketa berezia behar du urte osoan, baina makina apartekorik ez da erabiltzen, bai ordea lanskua. Venezuelan indioen *encomiendak* —lanaren bidez Koroari ordaintzea— erabili zituzten hasieran, baina pixkanaka Afrikako esklaboek ordezkatu zituzten natiboak. 1750ean bost milioi kakao arbola zeuden landatuta eta herrialde hartako 64.000 esklabotatik %60k sail horietan egiten zuten lan.

XVIII. mendean euskaldun “kakaokraten” presentzia nabaria zen Caracas inguruan: Aristigieta, Beroitz eta Ustariz familiak ziren ezagunak. Ez da harritzekoa hiri hura izatea Euskal Herriko merkatal konpainia garrantzitsuenaren helmuga eta abiapuntua: Caracaseko Errege Konpainia Gipuzkoarra. Mende erdian (1728-1781) konpainia pribilegiatuak 40.000 anega kakao inguru garraiatu zuen urtero Trinidad, Maracaibo eta La Guairatik Europara. Kakao merkatua kontrolatu zuen XVIII. mendean eta ontzi-flota propioa izan zuen Kanariar Uharteetara, Amsterdamera edo Pasaira, kakaoa eta beselako kolonialak eramateko. Gaur, apenas gertatzen da antzinako merkataritza horren distirarik, Donostiako Santa Maria elizaren aurpegian eguzki izpiek sortutako argia ez bada.

Izan ere, kakaoaren merkataritza poloa guztiz aldatua da jadanik, esklabo afrikarrak Amerikara eramanez ezin direnez —XIX. mendean abolitu omen zen—, kakaoa eramanez Afrikara eta Ghanan nahiz Boli Kostan munduko kakaoaren %58 produzitzen da. Boli kostan zazpi milioi lagun kakaotik bizi dira eta azken urteetan salaketa ugari jaso ditu, sail horietan haurrak aritzen direlako lanean derrigortuta eta sosik jaso gabe.

Frantziaren kolonia izandako herrialde horretan asko dira enpresa frankoek dituzten interesak, baina azken urteetan frantsesen kontrako erreboltak eta gatazka etnikoak ugaltu dira eta eze-gonkortasunak kakao merkatuan eragin dezake, Gobernu marfildarra prest baitago enpresa horiei zerga handiagoak jartzeko.

Aurreko orrialdean,
bonboi moldeak
kremaz betetzen
Mendaron. Behean,
geruza ezberdinez
osaturiko txokolate
bonboia.

Baionako Txokolatea: hizki handiz

Badirudi txokolatea berraurkitzen ari garela azken urteotan: kakaoa ona

omen da bihotzeko gaitzentzat, azala leuntzen laguntzen du eta estresa kentzeko ere balio du; gainera, gastronomia berriaren punta-puntako lehengaia da. Baina “aurkikuntza” moderno hori erlatiboa da, txokolateak aspalditik sortu baitu nolabaiteko miresmena –eta beldurra– gizakia-
rengan. Kontatzen dute komentu bateko mojei debekatu egin zietela txokolatea hartzea “deabruak egina” zelako, ezenez Aita Santuarengana jo zutela debekua bertan behera uzteko. Txokolateak kontraesan ugari sortu du Eliza barnean, baina beti egon da presente zeremonia garrantzitsuenetan –erioan denari azken igurtzia ematerakoan, hiletetan...–. Humboldt naturalista ezagunak XIX. mendean kakaoaz idatzi zuen: “Ez da sekula aurkitu horrenbeste dohain eta balio dituen halako fruitu txikirik”.

Espainiarrek mende batez gorde zuten jaki miragarriaren sekretua, harik eta 1600. urtean florentziar batek Italiara eraman eta Europa osora bizkor zabaldu zen arte. Baiona izan zen, nola ez, txokolatearen ernamuina Euskal Herrian. Historiografiaren arabera Portugaldik etorritako judutarrek ekarria izan zen XVII. mendean, baina Frederic Duhart baionarrak egindako ikerlanari kasu eginez, hori ez da guztiz egia. Baionak bazuen erlazio handia Sevilla eta Espainiako beste hainbat porturekin eta truka-keta horren ondorioz errotu zen txokolategintza Lapurdin. XX. mendean hamarnaka txokolategile zegoen Ipar Euskal Herrian, okinak adina ia.

Port Neuf kaleko Cazenave ospetsuan txokolatearen aparrak bisitaria mozkortzen du. Baionako Txokolatea da izanzen bekatua hizki handiz jarria: edari arina oso, esnegainarekin aberastu daitekeena. Aitzitik, Hego Euskal Herrian trinkoagoa da, baina horrek ez du esan nahi onarpenik izan ez duenik jendartean. Dena den, txokolatea egiteko moduak unibertsalak dira: txokolatea esnearekin (kakao pasta, azukrea eta esnea), txokolate beltza (kakao pasta eta azukrea soilik) eta txokolate zuria (azukrea eta kakao gurina); leku batzuetan zuria ez da txokolatetzat hartzen, kakao pastarik ez daramalako. Gai horien nahasketk eta erabilerak baldintzatuko du produktua, azken batean.

Zahor: erraldoi txiki bat ziklopeen artean

“Lehengo txokolategileek ez zuten pisuan markarik jartzen, sekretua zen hori” dio Antón Azpiazu. Oñatiar honek 30 urte daramatza Zahor txokolate enpresan lanean eta liburu bat atera berri du Oñatin txokolateak izan duen ibilbidea kontatuz. Bere ustez, herri horrek iraganean izandako garrantziarekin zerikusia du

Goian, Ezpeletako txokolate fabrian ganaxe bonboiak gerezi kremaz apaintzen. Erdian, Baionako Cazenaven txokolatearen bitsa agerian. Behean, Mendaroko txokolate beltz eta txuridun tabletak apalategian.

Arekipa zurian, txokolate beltza

Arekipari hiri zuria deitzen diote. Peruko bigarren hiri handiena da eta bere etxeak Misti sumendia-
ren harri txuri ederrez igurtzita daude. Jerusalem kale nagusian La Ibérica txokolate dendak jendetzaren igaroari 99 urtez begiratu dio. Beraz, hiri zurian txokolate beltza.

Juan Vidaurrezaga bizkaitarrak sortu zuen txokolate enpresa 1909an eta geroztik, La Ibérica, Arekipako –Peruko gastronomia-

ren hiriburua– sukaldeetako ikur bihurtu da, bere kalitate onagatik.

Orain, vidaurrezagatarren enpresak salto egin du mundura eta Amerikako Estatu Batuetan produktua saltzen hasi da, etorkin perutarrek dauden lekuetan. Guztira 400 tona txokolate egiten dute urtean, Quillamanba eskualde amazoniarreko kakaoarekin, eta salmentak %20 gora egitea espero dute enpresako arduradunek, AEBetan ez ezik, Bolivia, Chile eta Argentinako mer-

katuetan ere hasi baitira txokolatea saltzen.

Kakaoa kokaren ordeztan

Egiaz, euskal jatorriko enpresak aukera ederra du orain. Izan ere, kokaren pertsekuzioak –lehen munduko herriek bultzatuta– kakaoari on egingo diola dirudi. Perun, kokaren ordeztan kakaoa lantzen hasi dira eta oraindik munduko produkzioaren %0,4 besterik ez bada ere urtero %25 gehiago esportatzen du Andeetako herrialdean.

txokolategintza hain erroturik egon izana orain arte. Madrilgo Gortean izandako oñatiar nobleek edo unibertsitatera etorritako ikasle dirudunek laster ikasi zuten txokolatearen zaporea bereizten.

Azpiatzuk denda berezia ireki du herri kaskoan, lehenago obradore txiki bat zegoen lekuan. Lokalerako sartzarakoan kakao usaina sudurzulotetan bahetzen da, Zahorrek egiten dituen 300 produktuetatik berezienak hartu eta herritarren eskura jarri baititu Azpiatzuk, txokolatearen kultura zabaltzeko asmoz.

Oñatiarra kexu da Udalaren eskutik ez duela laguntzarik jaso zeregin horretarako. Gauza arraroa, kontuan izanik Oñatin zazpi txokolate enpresa zeudela duela mende erdi ere ez. Kaxa bat ireki eta enpresa horietako antzinateko txokolate tabletak erakusten ditu harro, banan-banan eta altxor baten gisan: Maiztegui, Garai-cochea, Onena, Guereca... XX. mendea oparota izan zen Oñatiko maisu txokolategileentzat –industria makinaren erabilerari esker– baina gaur egun ez da bat bera ere geratzen, Zahor enpresa

XVIII. mendean euskaldun “kakaokraten” presentzia nabaria zen Caracas inguruan

handia izan ezik. “Dirua inbertitu, ez inbertitu... Hori da arazoa, eta orain denak multinazionalak dira” dio Azpiatzuk gure galdera jakinari erantzunez.

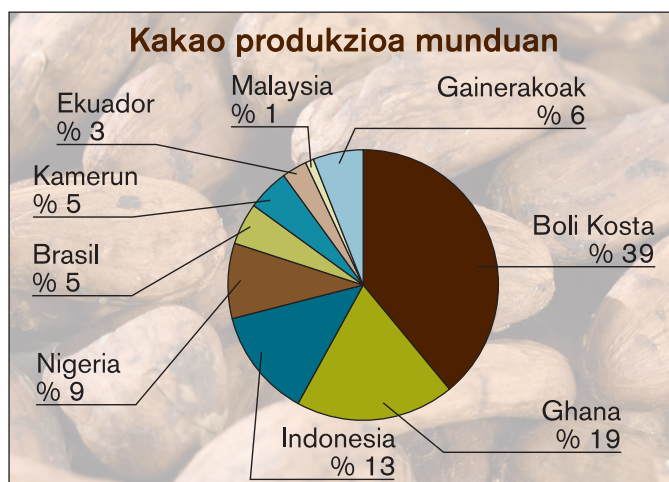
Zahor enpresa Jose Zaohur austriarrak sortu zuen 1937an, Donostian. Ondoren oñatiar batzuei saldu zien marka eta 1946an ezarri zuten lantegia Oñatin. Hasiarako artisau ereduari makinak gehitzen joan zitzaizkien pixkanaka eta gaur egun 136.000 kilo txokolate egin eta 450 langile dituen enpresa lehiatsua da –produkzioaren %80 txokolate barrak dira–. 2004. urtean Natra, kakao banatzaile valentziarrak (Espainia) Zahor erosi zuen kontsumitzailearengana errazago iristeko asmoz. Horrela, Natra Espainiako enpresa indartsuena bilakatu da kakaoaren sektorean, baina erraldoi txiki bat besterik ez da munduko ziklopeen artean. Izan ere, enpresa handien monopolioa da, txokolategileen ustez, sektorearen ahulezia mingorrena. Mars, Nestlé, ADM, Cadbury... Hainbat konpainiaren artean munduko kakaoaren produkzioa, banaketa eta elaborazioa kontrolatzen dute eta sukaldari nahiz maisu txokolategile

handienekin hitzarmenak sinatu dituzte gainera. Txokolate fabrika ertain eta txikiak horien mende daude, baita Euskal Herrikoak ere.

Presio horren aurrean txokolate fabrika asko desagertu egin dira edo enpresa handiago batek irentsi ditu –Elgorriaga, Suchard, Loyola, Chocolates Bilbainos...– eta geratzen direnak ez dute asko iraungo Antón Azpiatzuren ustez, baldin eta Baionako Txokolateak edo bonboi belgikarrak bezala, fama berezia lortzen ez badute. Hego Euskal Herrian zaila

Kakao motak

Hiru kakao barietate daude munduan: kreola; kalitate onekoa, soilik Mesoamerikan ekoizten da. Arrotza; kakao arruntena, Brasil eta Afrikan ekoizten da. Trinitarioa; aurreko bien arteko kalitatea du eta Venezuela, Ekuador, Mexiko eta Kolonbian ekoizten da batez ere.

da merkatu hori baina: “Donostian Baionako txokolateen denda jarri zuten eta hiru hilabete iraun zuen, ezin!” dio Azpiazu.

Txokolatea betiko erara Mendaron

Deba ibaiak Mendaro parean egiten duen sigisaga ikustean zaila da imajinatzea itsasontziak kakao babaz beterik haraino iristen. Baina hala egiten zuten XIX. mendean. María Saint-Geronsk oraindik gordetzen ditu bere berraitonak erabiltzen zituen horietako baba batzuk. Mendarokoa txokolate fabrika tradizionala da eta denborarik pasa ez den denda txikiak gain, arte-egurrezko arrabolak dituen 200 urteko errota zaharra da enpresaren natza: “Batzue-tan esaten dizute uzta txarra izan dela eta ez

María Saint-Gerons Mendaroko denda zaharrean. Bertako fabrikan katilurako txokolatea egiteko kakaoa ehotzen segitzen dute 200 urte dituen harritzko eta arte-egurrezko errotan.

dagoela kakaorik —dio Maria Saint-Geronsk enpresa multinazionaleraz—; ez dakit gurekin jolasten ari ote diren, baina aprobeztatzeko direla... Hori bai. Kakao guztia beraiek manciatzen dute, monopolio bat da”.

Mendaroko txokolatea eskuz egiten badute ere, nazioarteko merkatuak baldintzaturik dago guztiz. Duela 25 bat urte errota ehotako kakao-arekin katilurako txokolatea egiten zuten soilik, baina geroztik bonboiak eta beste produktuak ere sortzen dira fabrikan. Horretarako multinazionalak prestaturiko kakao pasta eta estaldurak erabiltzen dituzte, beste txokolategi askotan bezalaxe. Lantegiak sukalde txiki bat dirudi, makinariak ia batez eta abilezia ugari. Hango langile batek azaldu ditu txokolatearen misterioak:

UZTARTZA
Aterpetxea • Jatetxea

Herriko plaza 7 - 20150 Aduna
Tlnoa: 943 69 34 81

Eguneko menua 9,50 €

Asteburuko menua 18 €

Asteburutan karta

“Berotu egin behar da gurina urtzeko, gero hoztu eta berriz ere berotu, horrela lortzen duzu karraska egitea, distira edukitzea, likatsua ez izatea... Baina batzuetan gauzak berdin egin eta ez da produktu bera ateratzen. Eguraldiak eragin handia dauka” dio moldeak mahukarekin betetzen dituen bitartean.

Gaur egun 6.000 kilo bonboi egiten dituzte Mendaron lau emakumeren artean –katilurako txokolatea, trufak eta tabletak kenduta-. Enpresak bezero fidelak ditu, Mendaro, Donostia, Bilbo eta Madrilgo denden bidez merkaturatzen dute txokolatea: “Bere garaian Eroskik eskatu zigun baina ez geunden preparatuta neurri horretan saltzeko. Arriskutsua da gainera, denda txokolatea itsusi jartzen bada erretiratu egiten duzu eta kito, baina hipermerkatuan ezin da horrelakorik egin” dio Saint-Geronek. Zeren eta kalitatea baitute berma nagusi; gaur egungo berrikuntza sofistikatuak “modak” dira enpresariaren ustez eta linea klasikoan jarraitzea nahiago dute –almendrarekin, laranja konfitatuarekin...-, bezeroa berrikuntzez aspertu eta klasikora itzultzen baita: “Bisigua betiko moduan jatea gustatzen zaion bezala!”.

Txokolategile mendaroarrak “zubi” batean daudela dio, enpresa handien eta izozkigintzan edo pastelgintzan espezializatu diren artisau maisu txikien artean. “Ez dakit zer pasako den hemendik hogeit urtera, baina oraingoz jendea gustura dago gure txokolatearekin. Garestia dela? Garestiago ere sal genezake kalitateari begiratuta, baina ez dugu egiten”.

Piperrarekin... zergatik ez?

Fusio-gastronomia moda bat izan liteke, baina arrakastarik ez zaio falta. Ezpeletako *Lamin Alaiak* bonboia ahoan desegin behar da, horzkaridarik gabe; eta azken solutzean, piperraren txinpartak min egiten duen unean, konturatzen da norbera fusioak zein bertute ederrak dituen.

Antton txokolategian espezialistak dira sentsazio hori sortzen. Hazparraren dute fabrika handiena, baina Ezpeletan jendaurreko erakusketak antolatzen dituzte; gida batek kakaoaren jatorria eta txokolatea egiteko prozesua azaltzen

Ezkerrean, Pedro Mayo txokolate ezaguna; Chocولات de Navarra lantegian egiten da, Orbea eta Leyre markekin batera. Erdian, Oñatiko Chocولات Maiztegui lantegi desagertuaren tableta. Eskuinean, Ezpeletako bonboi piperdunak.

du biziro: “Goi-denboraldian hamabost minutu-ro talde bat hartzen dugu bisitan” diote bertako arduradunek. Bertako produktuak Baionan, Biarritzen eta Angelun dituzten dendetan saltzen dira eta enpresa nahiz elkartei bonboi pertsonalizatuak egiten dizkiete –Biarritz Olympique errugbi taldeari, adibidez-. “Ez dugu saltoki handietara jo nahi, eskuz egindako lana da eta hori azpimarratu nahi dugu”. Funtsean, Ezpeletako piper famatuaren tiraldia aprobetxatu eta bertako merkatuan sakonduta nahi dute; horregatik jarri dizkiete beren bonboi eta txokolatei euskal kultura eta mitologiarekin zerikusia duten izenak, erakarpn handiagoa izango duelakoan.

Kalitatea generoan ere nabaritzen da Antton txokolategian: %70eko kakao purua duen txokolatea erabiltzen dute beti, ez gutxiago, eta kakao banatzaile entzutetsuekin soilik egiten dute tratua. Izan ere, Ipar Euskal Herrian eta Frantzia eztabaida ugari sortu izan da txokolatearen kalitatea dela-eta. 2000. urtean Europar Batasunak men egin zien txokolate enpresa ingeles handiei eta lege bat onartu zuen kakao gurinaren ordezkari gurin begetala erabiltzea baimenduz. Jakina, kalitate oneko txokolatea egiteko tradizioa duten herrialdeen –Frantzia, Suitza, Belgika...– erreakzioa berehalakoa izan zen eta orain, Frantziako Estatuan kakao-gurinez egindako txokolateek etiketa berezia daramate beren kalitatea nabarmenduz. Gurin begetala erabiltzeak munduko kakao produktzioa astindu dezake, 200.000 tona kakao gutxiago (-%10) produktuko dela kalkulatu baitute adituek eta begi-bistakoa da galera horrek jatorriko herrialdeetan ondorio larriak izan ditzakeela.

Panorama horrekin, ikusteko dago txokolateak –benetako txokolateak– etorkizun beltza edo urre kolorekoa izango ote duen gurean. Bitartean, milaka lagunek jarraituko dute –irakurleak esaldi hau bukatu eta seguruenera egingo duen bezala– sukaldeko armairua irekitzen, ezkutuko ontza gustagarri horren bila. ■

Enpresa handien monopolioa da, txokolategileen ustez, sektorearen ahulezia mingorrena

www.argia.com/diaporamak/txokolatea

helbidean, gai honi buruzko irudi eta informazio gehiago.

Aitor Osa
• PERTSONAIA •

Txirrindularitzaren erretirotik

Fin dago Aitor. Lasterketa asko korritu omen ditu orain daukana baino pisu gehiagorekin. Askoz lasaiago bizi dela dio, erlaxatuta, goizean jaiki eta zer eguraldi dagoen ikusteko premiarik gabe.

SUSTRAI COLINA
Argazkiak: Dani Blanco

Nortasun agiria

1973ko irailaren 9an jaio zen Itziarren (Gipuzkoa). Txirrindulari profesionala izatea amets, bereak eta bi egin zituen bete ahal izateko, 1995ean Euskadi taldearekin debutatu zuen arte. Handik Banestora egin zuen salto, eta 2006an Libertyn zebilela gogoz kontra erretiratu behar izan zuen. Garaipen eta postu on andana lortutakoa, 2002ko Euskal Herriko itzulia da agian bere lorpenik handiena. Egun, urdaiazpikoak saltzen dituen enpresa batentzat egiten du lan.

«Semeari txirrindulari izaten lagako nioke. Dena esana dago horrekin»

Eskolan, jolas-orduko txirrinak jotzen duenean, patioan ez da bizikletarik ageri, gehienak baloia-
ren atzetik ibiltzen dira.

Ni futbolaren kontrakoa izan naiz beti. Bai lehen eta bai orain. Txikitan, Itziartik Debara joaten ginen eskolara, eta han ere denak baloia-
ren atzetik. Baina niri ez zidan grazia zipitzik egiten, nahiago nuen mendian ibili edo bizikle-
tan bueltaxka bat eman. Etxera itzulita, etxeko lanak egin –ez pentsa asko egiten nituenik...

kar, kar, kar–, eta beti aurkitzen genuen zertan ibilia, baina futboleak gutxi!

Itziarren jaio beharrean Deban jaio izan bazina, akaso...

Berdin-berdin izango nintzen txirrindularia, ez futbolaria. Afizioa dohain fisikoa bezalakoa da, badaukazu ala ez daukazu. Ez pentsa mendi puntan jaiotzeagatik igotzaile sortzen zarenik. Gorputza zaildu dezakezu baina beti ere jaiotzez

“Nazka ematen dit ibilbide oso bat egun batean nola zapuztu litekeen ikusteak. Nazka, batzuk nola libratu ziren eta beste batzuek dena nola irentsi behar izan genuen ikusteak”

zarenetik abiatuta. Jakina, berezko gorputz egoia baldin baduzu, eta egunero gora eta behera ibiltzen bazara, igotzaile ona izan zaitezke, baina ez jaio zaren tokian jaio zarelako.

Jaiotzen zaren inguruak erakusten dizu sufritzen? Ikasi daitekeen zerbait da?

Anaia eta biok txikitatik ohitu gara. Mendira ateratzen ginenean aita bezain azkar igo nahi izaten genuen, eta hantxe ibiltzen ginen ezin segika. Gure artean ere, auzotik herrira joateko, beti izaten zen pikea, eta horrek asko zailtzen zaitu. Oinarri handia ematen dizu. Gaur egungo gaztea oso eroso bizi da, apenas dakien zer den bere burua fisikoki mugara eramatea, eta ez harritu etorkizuneko txirrindularigaitan hori antzematen bada.

Zer esan nahi duzu, sufritu den etxeetatik txirrindulari gehiago ateratzen direla?

Gure kasuan ez da hala izan. Guk ziklismoan jarduteko behar izan dugun guztia izan dugu eskura. Gurasoek behar genuena eman izan digute beti. Gure aitak beti esan du bi anaietako bat profesionaletara pasata konformatzen zela, sakrifizio horrek merezi zuela. Zorionez, bi anaiak pasa ginen. Nik beti eduki dut garbi samar ahal izanez gero profesionaletara iritsi behar nuela. Bizikletaren aldeko erabateko apustua egin nuen. Jubeniletatik afizionatueta-
ra igaro nintzenean, beste dena laga nuen, entrenatu eta deskantsatu baino ez nuen egiten. Arriskutsua zen baina etxean ez zidaten ezer esan. Hori bai, ikusten nuen gurasoentzat

Patxi Vila

“Patxi Vila oso laguna dut eta sekulako pena eman zidan bere positiboaren albisteak. Ez diot inori halakorik desio, are gutxiago lagun bati. Gogorra da lagun bati egun batetik bestera mundua gainera nola erortzen zaion ikustea”.

“Pentsa, gaur egun gauzak dauden bezala egonda, bakarren batek pagatu ere bai korritzearren. Kobratu beharrean pagatu. Hori bai dela tristeal!”

ere ahalegina zela, eta horrek gauzak ondo egiteko ardura ematen zidan. Banekien ezin nintzela txorakerietan ibili, bestela...

Behin profesionaletara igarota dena eginda dagoela uste dute askok, baina hortik pasa denak badaki, aprobetxatu ezean, aukerak ez duela ezertarako balio.

Hiru urte neramatzan afizionatueta eta urtetik urtera hobeto nentzen. Ikusten zen banentorrela, baina deiak sekulako poza eta lasaitua eman zizkidan. Irailean debutatu nuen Kataluniako Itzulian. Orduan, Espainiako Buelta beste urte sasoi batean izaten zen, eta ordurako profesionalak hanka altxatuta ibiltzen ziren. Katalunian oso buelta ona egin nuen, eta “irailean hola banabil gero ondo ibiliko naiz” pentsatuz bukatu nuen denboraldia. Gerora konturatu nintzen, ordea, sekulako saltoa zegoela. Aldapa arrunte-
na iristen zenean jende askok uzten ninduen atzean, eta hori irenstea ez da erraza. Hasieran gaizki pasa nuen, kosta egin zitzaidan, baina urteak aurrera joan ahala eskailera mailak bana-
ka-banaka igotzen joan nintzen, eta azkenean...

Taldeetan oso markatua egoten da eskaileran bakoitzak duen lekua. Oso hierarkikoa da txirrindularitza mundua.

Bakoitzak jakin behar du taldean eta tropelean bere lekua zein den. Bizitzan bezala, bakoitzak jakin behar du zer egin dezakeen eta zer ez. Hasiera batean, garbi neukan karrerak irabazteko ez nuela balio eta besteei lagunduz eta lana beltz eginez erakutsi behar nuela nire balioa.

gozatu
EUSKARAZ

gure
artean
euskaraz

BFA
DFB

Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

AZKEN HITZA

Bigarren

“Ez zait sekula ahaztuko Espainiako Bueltako etapa batean bigarren egin nuen hura. Joaquín Rodríguez neraman gurpilean, zuzendariaren aginduz ez zidan errelebo bakar bat ere ematen, eta nik ezin atzean utzi. Nire txardade eta malezia guztia jarri nuen, baina noski, esprintean irabazi egin zidan. Hurrengo egunean berriz jo nuen, eta kasualitatea, berak jarraitu zidan. Bezperakoa gogoan, lasai egoteko esan zidan, iristen baginen ez zidala esprintatuko. Lotsatu egin zen eta ez da gutxi. Izan ere, batzuk...”.

Banekien, nire lana ondo eginez gero eta liderrari gogotik lagunduz gero ondo ordainduko zidatela, ez nindutela taldetik botako. Oso garrantzitsua da gauzak garbi izatea. Gauzak garbi badauzkazu, eta errealista bazara, askoz etekin hobea ateratzen diozu zure esfortzuari, zure jardunari, eta ondorioz, zure ibilbideari.

Eskailerak mailaz maila igotzeak laguntzen du gora iritsitakoan errealista izaten?

Bai, izugarri. Zu larre motzean ohituta bazaude, badakizu besteek zuek egiten dutena zenbat kostatzen den. Gainera, eskailerak mailaz maila eta pausoz pauso igotzen joan bazara, erortzerakoan askoz min gutxiago hartzen duzu. Gerta-

tzen dena da batzuk goitik hasten direla eta erortzen direnean ez direla larre motzera ohitzeke gai, edo ez dutela ohitu nahi...

Hierarkiaz ari gareno, zuzendariari beti obeditu behar zaio?

Beti, nahiz eta arrazoirik ez izan. Berak ordaintzen du eta bera da nagusia. Batzuetan gogorra da zuk sinesten ez duzun zerbaiten alde gibela bota beharra. Gerta liteke egunerok zurekin entrenatzen duen baina talde desberdinekoa den lagunaren kontra tiratu beharra zuzendariaren aginduz. Baina ez dago beste erremediorik. Nagusiari obeditzen ez dionak badaki zer daukan.

Jende askok txirrindulariek obeditzeko lain kobratzen dutela uste du.

Denetik dago, asko irabazten dutenak, erdi mailakoak, eta miseria bat kobratzen dutenak. Askok uste dute profesionala izanda dirua irabazten dela baina ez da horrela. Pasatzen zarenean langile askok baino diru gutxiago irabazten duzu. Pentsa, gaur egun gauzak dauden bezala egonda, bakarren batek pagatu ere bai korritzearren. Kobratu beharrean pagatu. Hori bai dela tristea!

Hain beltza al da panorama?

Oso. Ez diot argi printzari bilatzen. Beltza baino ilunago dago dena, sponsor gutxi, diru gutxi, eta dagoen gutxi hori manager eta zuzendariak hartzen dute, eta txirrindularientzat... Ni ziur nago nahi izan bagenu taldea aurkituko genuela. Baina zer baldintzetan? Garbi geneukan ez genuela bi pezetaren truke korrituko. Berdin-berdin entrenatu eta sakrifikatu behar duzu bi edo lau pezeta irabazteko. Gertatzen dena da gazte asko harrapatuta daudela. Askok nik adinako ikasketak dauzkate, alegia bat ere ez, bizitza guztian pedalei baino ez diete eragin, eta lanari beldurra diote. Orduan, nahiago dute miseria horretan ibili bizimodu normalari aurre egin baino. Baina alferrik da hola ibiltzea. Hala ibiltzea baino askoz hobea da gerora izango duzun bizimoduari lehenbailehen ekitea.

Miseria hori kobratzen dabilenak ere zabaldu deza-ke egunkaria, eta bere izena dopinaren aurkako auzi batean nahastuta ikusi. Zuk prentsaren bidez jakin zenuen Puerto aferan zure izena zegoela.

Ez zait ahaztuko. Galdararentzako gasolio bila ari nintzela deitu zidan anaiak Girotik, eta Manolo Saiz eraman zutela jakin nuenean denetik pasa zitzaidan burutik. Ez nekien zer pentsatu. Uste dut parean neukanak ere antzeman egin zidala. Handik bost minutura hasi zen prentsa deika. Eskerrak ez niola telefonoari kasu handirik egin. Gauza bat da beti zurekin egon diren eta jarraitu zaituzten kazetariak hots egitea, hortik bizi dira eta oso ondo ulertzen dut. Baina ordura arte inoiz kasurik egin

ez zidatenak ere hasi ziren hoska, Tele5-koak, Antena3-ekoak... Horiei zer esan behar nien? Prentsarik enteratu nintzela? Ez nekiela haiek baino ezer gehiago? Alferrik, inoiz deitu ez dizunak holako egun batean deitzen badizu pozoia baizik ez duen seinale.

Handik puska batera prentsaren bidez jakin zenuen auzi horretan ez zela zure izenik ageri.

Baina zer inporta dit orain zerrenda horretan egoteak ala ez egoteak? Mina eginda dago, zauri hori ez digu inork itxiko. Kontratu gabe geratu ginen, korritzeko aukerarik gabe, izena zikinduta, ordura arte guretzat dena izan zen mundutik atzeko atetik ateratzera behartuta. Nazka ematen dit ibilbide oso bat egun batean nola zapuztu litekeen ikusteak. Nazka, batzuk nola libratu ziren eta beste batzuek dena nola irentsi behar izan genuen ikusteak. Harrigarria da batzuen, beti aurkitzen dute entxuferen bat, eta guk sekula eduki ez dugunez, ba... Nazka!

Nola heldu gara jendea prebentiboki kondentzera?

Gurean erruduna zara kontrakoa frogatzen duzun arte! Horretan kulp handia daukagu txirrindulariok. Pixkanaka-pixkanaka dena irensten joan gara, guztiari esan diogu amen, eta orain burutik behera egiten digute kaka. Gainera, jendea ez da konturatzen gaur bati tokatzen zaiona bihar berari toka dakiokela. Ez dakit noraino iritsiko garen. Entrenatzera 10:00etan irteten zarela esaten baldin baduzu ezin zara 9:30ean atera, bitarte horretan UCI-koak etorri gero, zigortu zaitzaketelako. Non bizi gara? Laster zenbat lo ordu egin behar dituzten ere esan beharko dute aurrez! Nora goaz? Beste kirol denak hola zainduko balituzte azalduko lirakeke galantak!

Zer geratzen da bizikleta eskegitakoan?

Pozak, lagunak, anekdotak, disgustuak, erorketak, lesioak... Baina gehienbat pozak. Hasieran zulo bihurtzen den hutsunea ere bai. Lehenengo urtean zure buruari kontra egin eta bizimodua

Esatari

“Eroso nago. Kanpotik gauzak ezberdin ikusten dira, baina badakit bizikleta gaian doazenak nola doazen, zenbat sufritzen duten. Bizikleta sufrimendu handia da, baina gustura ikusten dut”.

beste era batera ikusten ikasi behar duzu. Ni dudari egon nintzen segi ala ez, baina egun batez emazteari esan nion “kito, hau bukatu da eta ahaztu”. Orduan, lagun bati deitu nion ea niretzako lanik bazuen galdezka, berdin zitzaidala zer. “Baita urdaiazpiko hankak moztzen ere?” esan zidan berak eta nik baietz. Berdin zitzaidan. Zerbait behar nuen presioa uxatu, ziklista etapa itxi, eta bizimodu normala hasteko.

Zuk zezenari adarretatik heldu zenion, baina asko zezenak harrapatuta geratu dira.

Normala da. Egun batetik bestera dena aldatzen zaizu. Burbuila batean bizitzetik errealtate gordinenera itzultzen zara. Profesionala zaren bitartean, egun osoa antolatuta daukazu, uneoro dakizu zer egin behar duzun. Baina bukatzen denean dena da hutsunea, eta hor, inor gutxi akordatzeko da zutaz. Ordura arte deitzen zizutenek ez dizute deitzen. Eta lehen nioena, lanari beldurra baldin badiozu eta eguneroko bizimoduari aurre egiteko kapaz ez bazara basamortu batean sartu zintezke.

Nola nahi zenuke pelotoia zutaz oroitzea?

Pertsona ondradu bezala. Lasterketak irabazi ditudanean eta besteentzat lanean ibili naizenean beti antzekoa izan naizela uste dut, ez dut batzuek izan duten gorabeherarik eduki. Ez zait gustatzen batzuek izaten duten aldaketa hori. Pertsonak den bezalakoa izan behar du beti. Ni horretan ahalegintzen naiz behintzat, nahiz eta bizimodu honetan pentsatzen den guztia esaterik ez dagoen.

Seme-alabek txirrindulari izan nahi dutela esango balizute...

Alabari ez nioke lagako, semeari bai. Emakumeen txirrindularitzan ez dago dirurik eta sufrimendu hori ez diot inori opa sosik ez ateratzekotan. Baina pentsa, kirol honek daukan drogazale famarekin ere, semeari ez nioke trabarik jarriko. Seme-alabentzat onena nahi izaten da eta uste dut horrekin dena esan dudala. ■

Jazz
doinuak ARGIA

Datorren asteko ARGIA Donostia eta Gasteizko Jazzaldiei buruzko erreportajea Judith Montero eta Roberto Pacheco saxofoilarien eskutik.

Eta www.argia.com gunean kontzertuen kritikak.

 ARGIA

Roj TV

Kurduen telebista begi-puntuan

Alemaniko Gobernuak Roj TVren emisioa debekatu zuen joan den hilean. “Terrorismo kurduarekin lotura”, argudiatu zuen Berlinek. Jarraian, PKK-k hiru turista alemaniar bahitu zituen Ipar Kurdistanen. Huraxe zen “Alemaniako politika erasokorrari” bere erantzuna. Europako beste hedabide batzuei sartzeari dieten arren –tartean BBCri–, guk Roj TVk Bruselan duen estudioan barneratzea lortu dugu eta hauxe topatu dugu.

Testua eta argazkiak:

GOIZEKO SEIAK DIRA Roj TVko estudioan. Aurkezleak eta bere gonbidatuak munduko kurdu guztiak agurtu dituzte: “*Roj bas, Kurdistan*” (Egun on, Kurdistan). Horixe da telebista-kate honen eguneroko lehen programaren izena. Eguraldi aurreikuspena

KARLOS ZURUTUZA

pantailan ikusi ondoren, Siriako herri ttipietatik Irango Kermansha hiri erraldoiraino, ikusleen deien txanda ireki da: Mehmet, Diyarbakirretik (Turkia), Txabin, Kamislotik (Siria), Farzan, Sanandajetik (Iran)... Antzeko mezua dute denek: zorionak Roj TVri,

eta besarkada bat urruti dagoen lagun edo senide horrentzat. Seiak dira oraindik Bruse-lan, baina jada zazpiak Turkian eta Sirian, eta ordubete beranduago Iranen eta Iraken. Roj TV urruti dago Kurdistan.

“Urte ugari eman ditut saio honetako aurkezle, baina berebiziko emozioa senti-tzen dut egunero”, dio Hayderrek; Siriako kurdua da bera. “Jende asko urtetan saiatzen da guri deitzen. Garestia da handik deitzea, otordu baten prezioa askotan. Dena den, deika jarraitzen dute goizero, zuzenean sar-tuko diren itzaropenaz”. Herrixka txiroene-tan ere ohikoak dira antena parabolikoak, adobe-zko etheen artean gorderik. Izan ere, satellite bidezko emisioa da kurdu gehien-en-tzat euren kultura eta gaurkotasuna gertu-ratzeko modu bakarra.

Roj Bas Kurdistan saioa bukatu orduko, albisteetako erredakzio taldea elkartu da mahaiaren inguruan. Albisteeak pisu gehien hartzen dute emankizunean, eta kurmanjie-raz (ipar kurduera), Irak eta Irango dialekto-

etan, turkieraz eta arabieraz eskainitako saio bereziak daude. Hori gutxi ez, eta farsieraz-ko nahiz siriarezko programak ere ekoizten dira bertan. “Mesopotamiako kulturen aho-tsa” du leloa telebista-kate honek. Egia izan ala ez, ezin ukatu euren ahalegina.

Gaurko gai nagusia alemaniar turisten bahiketa da, Ararat mendiaren inguruan. PKK talde armatuak bere gain hartu du ekintza, “Alemaniako Gobernuak kurduen kontra bideratutako politikari erantzuna emanez”. Joan zen ekainean, Berlinek Roj TV “terrorismoaren laguntzailatzat” jo eta katearen jarduera oro debekatu zituen. Era-bakia, hain zuzen, Alemania eta Turkia fut-bol selekzioak lehiatu ziren egun berean hartu zen: kasualitatea ala ironia hutsa?

Neurri gogorak zur eta lur utzi zituen herrialde hartan bizi diren ia 800.000 kur-duak. Albistegietako aurkezleetako bat den Turgutek garbi du honen atzean zer dagoen:

“Turkia merkatu erraldoia da Alemani-arentzat. Interes asko dago jokoan”.

Ezker-eskuin eta goitik behera: Berfin, Kultura saileko arduraduna; Yves makillatzailea eta Hajer aurkezlea; eta Sores, dokumental egilea.

Bakarrak munduan

Albiste eleanitzak baino askoz ere gehiago eskaintzen du Roj TVk. Nusaybingo (Turkia) kurdia da Berfin, kultura ataleko arduradunetako bat. Hego Kurdistandik (Iraketik) etorri berria da, hango herri eta hirietako bizimoduaren inguruan dokumentala egin ondoren. “Telebista gure hezkuntzarako ezinbesteko tresna da, gure eskubidea”, dio neska gazte honek alemanera bikainean. “Oraindik Turkian bizi nintzela ez nekien Siria, Iran edota Iraken ere kurduak zeudenik, edota islama ez den beste erlijio batzuk ere praktikatzaren direnik gurean. Edo nirea ez zen kurduerazko beste dialekto batzuk zeudenik... Gure herria ez dugun arren, 40 milioi pertsonen osatutako taldea gara. Telebista kultura transmititzeko tresna bikaina izan daiteke. Ezin duzu herri oso bat telebistatik gabe utzi. Erabat antidemokratikoa da”.

Gaurkotasunaz eta kulturaz gain, giza eskubideen urraketa salatzea da Roj TVren beste lehentasunetako bat. Berfinek joan den martxoko irudi batzuk atera ditu artxibotik. Nekez mantendu daiteke begirada pantailan, hain dira gogorak hautatutako irudiak. Aurtengo Newrozeko (kurduen urte berria) ospakizuntan hartutakoak dira, Van hirian, zehazki. Turkiar polizia batek ume bat dauka besotik helduta. Halako batean besoa hautsi dio, goranzko mugimendu bortitz batez (irudiak <http://ttiki.com/355> helbidean ikus daitezke).

“Guk baino ez ditugu irudi hauek zabaldu. Eta honen moduko hamaika gehiago daude, tamalez. Gugatik ez balitz, inork ez luke honen berririk izango”, kexu da Berfin, hase-re, baina irudi basatiak sortutako emozioa ezkutatu ezinik.

Roj TVko langile gehienak bezala, Berfin Brusela kanpoaldeko Denderleew herri txikian bizi da. “Oso komunitate estua gara: elkarrekin bizi gara, elkarrekin egiten dugu lan... Askotan ahaztu egiten zait etxetik hain urrun gaudela!”.

“Telebista kultura transmititzeko tresna bikaina izan daiteke. Ezin duzu herri oso bat telebistatik gabe utzi. Antidemokratikoa da”

BERFIN, ROJ TV

Bizitza eta lana elkarrekin egin ez ezik, batera ere bazkaltzen dute denek hemen. Ordu batetan, ilara luzea antolatzen da egunero jantokian. Menua nahiko mende-baldarra den arren, kurduen garbantzu zopa, ardi gazta eta olibak beti daude aukeran.

Bahitutako hiru turistek otorduko solasaldia ere bereganatu dute gaur. Kurduera entzuten da gehien, horixe baita bertako *lingua franca*.

Iran edo Irakeko kurduen artean howramaniera eta soraniera ere entzun daitezke, iparreko kurduak apenas ulertzen dituzten dialektoak. Eta paradoxa bada ere, turkieraz egiten dute askok hemen. Euren hizkuntzan hitz egiteko debekua batetik, eta urtetako erbestea bestetik, ugari dira turkieraz hobe mintzo direnak kurdueraz baino. Bazkalostea tearen inguruan egiten da, jakina. Jarraian, bakoitza bere postura bueltatzen da.

Yves ez da bazkaltzera joan txanda honetan. Mutil valoniar hau bertako makillatzailea da eta Hajer aurkezlea prestatzen ari da buru-belarri. 29 urteko emakumea da Hajer eta turkieraz albisteak irakurtzen ditu egunero. Yvesek bere begiei arreta eskaini bitartean, neskaren iritzia entzun dugu Alemaniak hartutako erabakiaren inguruan: “Herri bat onartzen ez duzunean, harekin hitz egin nahi ez duzunean, ez duzu bere ahotsa entzun nahi. Gu kurduen ahotsa gara, horregatik isilarazi nahi gaituzte”, esan du Hajerrekin, begiak ireki gabe.

Hajer Dersim herrian jaio zen, Ipar Kurdistanen (Turkia). Ankarak bereziki zigortu zuen eskualde hura 80 eta 90eko hamarkadetan. Gauzak honela, Dersimek errefuxiatu asko “esportatu” ditu, eta ugarriak dira Rojen ere handik iritsitakoak.

Mendi txangoak
Goiko solairuan Sores topatu dugu. Bostekoa luzatu eta bere izenak “iraultza” esan nahi duela jakinarazi digu segituan. Alemanian jaioa da, baina aita kurdua eta ama armeniarra ditu. “Elizan eman nuen denbora gehien txikitzen”, aitortu du kazetariak umoretsu. Agian Kurdistandik

Hedabide kurduak, 100 urteko garaipen eta jazarpenak

Lehen egunkari kurdua Egipton plazaratu zen 1898an eta *Kurdistan* zuen izena. Jarraian beste egunkari eta aldizkari gehiago etorri ziren: *Sark* (1908), *Amid Sevda* eta *Peyman* (1909), *Yekbun* (1913), *Irfan* (1923)...

Baina hedabide kurduak egoera geopolitikoaren biktima izan ziren berehala. 1923an, Turkia, Siria, Irak eta Iranen artean zatitu zen Kurdistan eta kurduen argitalpen guztiak debekatu zituzten. Errepresioa itzela zen arren, hedabideak ez ziren inoiz desagertu. 1932an *Hawar* izeneko egunkaria sortu zen Damaskon, alfabeto kurdu modernoari sekulako bultzada emanez. Geroxeago *Galawej* sortu zen Mahabaden (Iran), eta *Nistiman* 1943an.

XX. mendearen erdialdean lehen irrati kurduak sortu ziren Iraken, Armenian eta Iranen. Yerevango (Armenia) irrati garrantzi historiko handikoa da kurduentzat.

1990ean Kurdistango eta diasporako egunkari eta aldizkariak 800 baino gehiago ziren. Hamarkada berean, kurduak internet eta telebistaren munduan sartu ziren. Egun zortzi dira satellite bidez emititzen duten telebista-kate kurduak.

1999an Londresen egoitza zuen MED TVk emititzeko baimena galdu zuenean, MEDYA TV sortu zen Belgikan. 2004an Frantziako auzitegi gorenak "PKKrekin lotura izatea" leporatu zion azken horri, eta urte bereko martxoaren lehenean Roj TV sortu zen.

Roj TVk Danimarkatik emititzen du Hotbird satellite bidez, baina produkzioa Belgikan egiten da, erreportaje honetan deskribatutako tokian, hain justu.

Joan den ekainean, Alemaniako Gobernuak kate honen emisioa debekatu eta Wupertalen zuten egoitza itxiarazi zuen.

hain urruti jaio izanak etengabe bidaiatzeko grina sorraz dio. Dioenez, urtero bizpahiru hilabete ematen ditu kanpoan, gerlari buruzko ikus-entzunezko erreportajeak egiten. PKK-k Hego Kurdistanen (Iraken) dituen mendiko kanpamentuetara joaten da horretarako.

"Gerlari bakoitzak bere historia dauka eta ni horien bila noa beti", dio Soresek, atzeko paretan Che Guevararen posterra duela.

"Kurduak ez ezik, beste herri askotako gerlariak daude PKK-n: indonesiarrak, errusiarrak, greziarrak... Baita turkiarrak ere! Mendietako bizitza gogorra bezain interesgarria da. Gerlari bakoitzaren motibazio eta bizipenak jaso nahi izaten ditut nire erreportajeetan: zerk bultzatzen du honelako erabakia? Nolako da bizitza mendietan?"

Bidaia anitzen poderioz, harreman estuak sortu dira Sores eta berak elkarrizketatutako hainbat gerlariren artean. "Menditik bueltan familiengana joaten naiz beti. Pozarren hartzen dituzte euren seme-alabek kanpamentuetan idatzitako gutunak. Tamalez, aldi behin albiste txarrak ematea ere egokitzen zait; senideren bat larriki zauritu edo zendu dela... Oso gogorra

da hori", dio, bere azken dokumentala muntatzaren ari dela: *Gerlari elbarrien egunerokoa*.

Bidaia horien guztien oroigarri dira Roj TVko egoitzan agerian dauden argazkiak. Makina bat irudi topa daitezke pasilloetako paretetan, bizimodu gogor horren isla: emakume gerlariak —te katilua esku batean eta fusila bestean—, negurako egurra moztzen, kanpamentuetako eskoletan ikasten, Kandil mendietako gailur elurtuak igotzen... Telebista arrunt baten egunerokoarekin zerikusirik ez duten irudiak denak.

Soresek badaki berak egindako lana katea legez kanpo uzteko aitzakiatzat har litekeela. Nolanahi, ez omen da bera honelako erreportajeak egiten dituen bakarra: "*Washington Post*, *Le Monde*, *El País* edo *Der Spiegel*-eko kazetari ugari ezagutu ditut nire txangoetan. Askotan batera joan gara denok, PKK-k gonbidatuta. Legez kanpo utziko dituzte horiek denak ere?", galdetu dio Soresek bere buruari, irribarrea galdu gabe. ■

www.argia.com/kurdistan

kanalean, erreportajearen diaporama.

Artezblai

ARGITALETXEAREN AZKEN ARGITALPENAK

FTI - Antzerkiola Imaginarioaren liburuak

8 Olivetti poetiko - Mundopolski, erreboltaren ziaboga
Yuri Sam. Otoitza - Au Revoir triunfadoreak

Yorick Liburudendan edo
www.libreriayorick.com eskura ditzakezu

San Frantzisko, 15ren parean, 48003 - Bilbao / Tel: 944 795 287 / www.libreriayorick.com / info@libreriayorick.com

Ez adio

Lau urtaroetan, beroena ohi da uda; kale eta plazetan, oporretako sasoia gehien bat. Aldiz, negua hartu ohi dugu hotzaren seinaleztat, bere afrontu eta olatuekin, euri eta elurrekin; lana zintzo eta gogor egiteko izaten da eskolan eta fabrikan. Berpizkundetzat jo izan dugu primadera; gereziondoen pipila zurixkak akuilaturik, poesiarekin maitemintzen hasi ohi dira nerabeak oro. Hausnarketarako hartzen dugu zaharragoek udagoiena, pagatzari hitza hartuta.

Ziklo interesgarria osatzen dute urtaroeak. Hasiera bat eta amaiera bat markatzen digute. Bizitzaren joan-etorria irudikatu dugu batzuetan urtaroeekin, lanen bukaera-hasierak. Aldakuntza. Mugikortasuna...

Dantzaria da, oso, urtaroen arteko muga, dantzaria erabat haren bakoitzaren mamia han eta hemen. Ipar-hemisferioko European, Amerikan eta Asian, ekainaren 21ean hasten da udaldia, edo 22an; hego-hemisferioko Afrikan, Amerikan eta Australian, aldiz, abenduaren 21ean, edo 22an.

Hartara, hemen uda denean, negua da han. Eguzki-errainu erreki begira jartzen garenean hemen, han izotza dute leiho-ahoetan. Hodeia eta kazkabarra direnean gurean nagusi, sapa eta izerdia bizi beharra dute han, antipodetan. Etengabea da zikloaren higadura, mudantza eta bultzada.

* * *

Naturan legez, hedabideetan ere izaten dira zikloak eta urtaroak. **ARGIA** honetara, esate baterako, urteko deskantsua hartzeko egunak ari dira hurbiltzen.

Udaldiko zikloan, urtaro beroarekin, gurea bezalako gizarte aurretuan, borondatezko migrazioa tiakia hasteko tenorea heltzen da. Behin behineko laburra. Oporretakoa deitu dioguna.

Barkazio-egun horietaz baliatuta, yurtetako esneak dastatzera joango dira batzuk, Mongolia urruneraino. Glaziarretako pitzadurekin dantzan hartuko dute beste batzuek atsegina,

J. I. Basterretxea

O. Lasagarre

Apalategi

Andeetan nahiz Kaukasoan. Edo, krokodiloek bazka ematen, Madagaskar hezeko zoologikoe-tan. Horiek, atzerrian.

Hurbilago, Aralarko belardietan geratuko dira beste batzuk, San Lorentzotako izar iheslariei so. Ondarraitzen, kresalezko ohantzetan etzango dira beste batzuk, itsasoko oihal zuriei beha.

Erbestean nahiz etxean, Venus eta Marte zaindari, maitemindu ere egingo da inor belar onduetan. Eta, ustekabea, baita amodioa galdu ere, labar zurbiletan. Hel-tzea baitakar epelak: fruitu izan, edo abagune.

Lana eta beharra izango dute baten batzuek. Uda izanagatik, denek ez baitute barkaziorik. Eta migrazioa, oporretakoa barik, jor-nala biltzekoa izango dute. Liburuekin emango du inork uda. Irailerako ikasten...

Zikloaren biribiltasuna, joan-etorriaren aldaketa, etengabetasunaren higadura... Denentzako soka-dantza. Txanda, azken finean.

Egun bitan bero, hirutan langar. Horixe egokitu zaigu denei orain arteko udaldian. Gure auzoan ez dira tomateak gorritu, eta patata usteldu egin zaigu. Ez da aparteko ona izan eguraldia ekainean, ezta uztailen ere. Ea bihar zer dakarren...

* * *

Agorrileko bezperatan, lan batzuk amaituta, udaldi epelari keinu egin guran, kapsula hegalariko leihoak itxi ditu martiztar herrenak. Aldi baterako, badoa-eta bera ere. Metalezko kriskitin-hotsa egin du haren pote sideralaren bozinak, diosala egiteko.

Bidea eskatzen ari da martiztarrak ezkerreko argi keinukariarekin, hegaldatzen hasi aurretik. Ttakun-ttakun, laztan apal batekin utzi nahi du Lurra. Hautsak harrotu barik.

Kapsula hegalarira sartu aitzin, makilak hurbildu dizkio Katixa Agirre (h)errenkide berriari, eta belarrira esan dio: "ARGIA den bitartean, balia itzazue haren dir-daia eta distirak".

Ez adio. ■

Kapsula hegalarira sartu aitzin,
makilak hurbildu

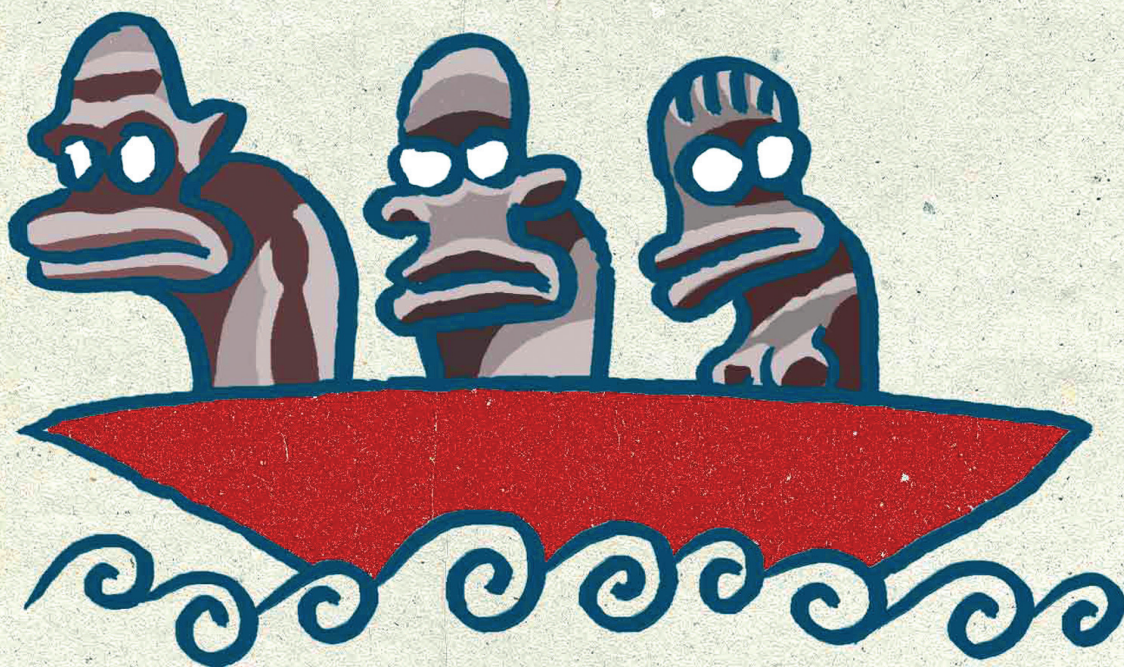
dizkio Katixa Agirre (h)errenkide

berriari, eta belarrira esan dio:

'ARGIA den bitartean,
balia itzazue haren dir-daia eta distirak'

PATERA: ITSASOAK iresten duen
ENTRABALEKO TXALUPAKKOA; gARAiko
ONTZI NEGREROEN biloba.

jende OKELAREN salmenta
BAITA MUNDUKO Hegoaldearen
esportaziogai arrakastatsuenak.

eduardo Galeanok

Rosa M. Martín Salazaris

EHUKO IRAKASLEA

Txernobil, Sahara...

Uztailaren erdialdera etorri ohi dira Sahara-ko umeak Euskal Herrira. Aurten antolakuntza arrazoiak direla medio (besteak beste, garestiagoa baita zerua uztailaren ekainean baino), askoz ere lehenago iritsi dira Loiuko aireportura, udako lehen egunetan. Biharamuneko egunkarietara albistearen bila jo dudanean, begi urdinak eta azal urdinagoa duten umeak topatu ditut lehen orriko argazki erraldoian. Ustekabean topatu ere, Sahara inguruan gizaki urdinak badira ere, ez baitzaizkit haien seme-alabak iruditu.

Barrura jo dut azalpenaren bila. *Fusión sentimental* izenburuaren azpian, harrera egin dieten euskal gurasoen hitzak agertzen dira batipat. Pozik dago kazetaria, euskal familien eskuzabaltasuna azpimarratu du artikuluan, hain gara eta bihotz-zabalak, hain dira eta behartsuak... Ondo, ondo... Eta bat-batean zaplastekoa, orrialde bereko bazter batean: Saharatik espero zirenak baino gehiago etorri direla, 35 ume *soberan*.

Beti jarrera kritikoa izatea gustukoa duen lankide baten bezperako hitzak gogoratu ditut: “Bai, orain modan jarri da udan kanpoko ume bat hartzea”. “Jendeak ez daki zer egin kontzientzia zuritzeko”. “Gero berriro hara bidaltzeko, guk hemen dugun guztia erakustea ere, zelako krudelkeria”.

INÍCIO AZKONA

Bai, gero eta zailagoa egiten ari zaie elkar-teei honelako umeentzako abegi-familiak aurkitzea, ez da plana urtea lanean ematea gero oporretan bizitza nahasteko. Baina aldi berean, gero eta gehiago dira ume bat adoptatzera atzerrira jotzen dutenak.

Beste muturreko jarrera irakurri berri dut joan den asteko orrialde hauetan: basamortuko ume horiek paradisura etorri direla. Paradisua? Nork berea, norbere herria, norbere lurraldea, norbere hizkuntza, norberekeria...

Duela 22 urte amaitu zen paradisu Txernobilen, eta duela 33 urte Mendebaldeko Saharan. Ezbeharrak gertatu egingo bailiran. Ez diot neure buruari galdetzen xahutzen dudana energia Txernobildik datorrenentz, ez eta jaten dudana arraina Saharako uretan harrapatukoa denentz ere. Haranzko bidean atea zabalik, honanzkoan itxita. Duela 70 urte hemengo batzuk izan ziren atzerrirako bidea hartu zuten umeak. Ateak zabalik aurkitu zituzten orduan. Batek daki zein ateri joka ibiliko diren gure seme-alabak. Non bilatu-

ko duten biharamuneko paradisua.

Txernobilgo umeak zuriegi, Saharako umeak ilunegi. Zerua uztailaren garesti. Saharako 35 ume *soberan*. ■

« Duela 70 urte atzerrirako bidea

hartu zuten hemengo umeek.

Ateak zabalik aurkitu zituzten.

Batek daki zein ateri joka ibiliko

diren gure seme-alabak, non

bilatuko biharamuneko paradisua

TXANDAN

Igor Estankona

Bilbotik bueltan, San Mames Guggenheim Herriko

Taberna Zazpi Kaleak zubien islada ibaian folkllore guztia batera, Greziarra erdi lo zetorren autoan, neka-neka eginda. Egun gutxi batzuetako bisita zuen Euskal Herrian, eta horregatik gauza asko –lar, behar-bada?– erakutsi gura nizkion denbora laburrean.

Autoa aparkatzen ari ginela nagiak kendu zituen, pentsakor jarri zen, galdera bota zidan halako batean, aurretik izandako elkarriketa baten jarraipena balitz bezala:

– Zenbat zarete euskaldunak?

– Hiru milioi –erantzun nion.

Baina banekien harago joan nahi zuela:

Greziarraren galdera

– Eta horietatik zenbat dira benetako euskaldunak?

Eman ahalko niokeen eran-

tzun elegantea:

– Hiru milioi.

Eman ahalko niokeen erantzun ortodoxoa:

– Ia hiru milioi langile.

Eman ahalko niokeen erantzun literala:

– Zortziehun mila.

Eman ahalko niokeen erantzun zahar ederra, hamasei abizen euskaldunena.

Baina Sokratiko haren aurrean ihardetsi nuen:

– Gero eta gutxiago dira euskalduntasunean heziak munduan. ■

Jakes Bortainu

IPARRALDEKO AEK-KO KOORDINATZAILEA

2, 1, 75

Zaldi lasterketako hirukote irabazduna ote? Ez. Frantses Konstituzioan hizkuntza guttutuei buruzko aipamenak orain arte izan duen ibilbide gorabeheratsua da:

“Errepublikaren hizkuntza frantsesa da” 2. artikulua famatuari emendakina gehitzea saiatu ziren behin eta berriz tendentzia desberdinetako zenbait diputatu. Alferrik. Ekainean instituzioen erreforma dela-eta Legebiltzarrak Konstituzioko 1. artikuluan hizkuntza horiek ondare gisa ezagutzea bozkatu zuen. Debaldetan. Senatuak pikutara igorri zuen aldaketa. Uztail honen hasieran batzuek hautsi-mautsia proposatu dute: tokiko lurralde erakundeak xedatzen dituen 75. artikuluan emendakina kokatzea. 1992an 2. artikulua bozkatu zenetik sorturiko aldarrikapen baten azken etapa izanen ote den, geroak erranen du.

Parisetik deus berri. Errealitate gordinak irauten du eta topikoa baieztatu da: Frantziako Estatuko agintariek ez dute hizkuntza guttutuen komunikazio tresna bezala ezagutzeko asmorik. Alderantziz, gehienak horren beldur dira. Haien solasak entzunez, Frantziak alde guztietarik setiatua eta barnetik erasoaren nazio hauskorra dirudi, lehertzekotan litzatekeen errealitatea nolabait. Irrazionala da. Bere ira-

DANI BLANCO

ganaren nostalgian murgildurik den potentzia ohi baten nazionalismo hertsia, zapaltzaile eta atzerakoiaren uzta besterik ez da. Egoera honen aldatzeko aukerarik ez, epe jakin batean behintzat. Euskaltzaleek eta beste herrietako hizkuntza guztien hiztunek ere borroka, nagusiki, gure herrietan, gure hautesiei begira eta gure tokiko erakundeetan eraginez eramaten segitu beharko dugu, baldintza ahal bezain onak sortzeko.

Frantzia mailan halere, bataila inportantea dugu eramateko ondoko hilabeteetan. Gobernuak hitz emandako legeak euskaldunoi zor zaizkigun eta euskarak behar dituen ofizialtasuna eta frantsesarekin parekotasun juridikoa aitortzen ez baditu ere, zera lortu behar dugu: lege honek bermeak eskaini eta ateak ireki ditzan eta halaber saihesitu behar dugu Konstituzioko 2. artikulua interpretazioarekin orain arte gertatu den bezala, mugak eraiki eta debeku formalak jar ditzan. Frantziako Estatuko hizkuntza komunitate desberdinak elkarrekin borrokatu beharko dute beraz, lege hori, egoera guztien arteko erdi bide bat izan ordez, koadro orokorra eta malgua izan dadin, eskualdez eskualde herritar eta tokiko erakundeen arteko elkarlanean hizkuntza politika eraginkorrak garatzeko. ■

« Frantziak alde guztietarik setiatua

eta barnetik erasoaren nazio

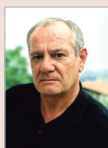
hauskorra dirudi, lehertzekotan

litzatekeen errealitatea nolabait.

» Irrazionala da

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Seinaleak, ugariak dira. Gure lehen auzoak lurraren tenperatura du hurbilena, baratzean landareei begiratzen dienean. Eta belarrak. Nik, orain Ibon eta Mikelen artikulua. Gaztañazpi eta Astarloza. Arrauna, traineruak eta txirrindularitza. Tourra. Kezkatuta agertu zait Mikel ikurrinen komertzializazioaz. Edonork omen darama soinean eta ez omen dira bat etortzen irudia eta hotsa. Pirinioetatik hala ere, ikusi eta sentitu omen zitezkeen ikurrinadunak, Euskal Herritik urrun etapak disfrutatzeraz doazenak. Eta bere kezka oinarria, hainbaten oihuak ditu: “are, are...”. Ale, ale, allez, allez

Udako

hemengo euskaldunek dioten bezala. Ez du ulertzen nola kristo uztartzen dituzten oihuegileek hots hori soineko ikurrinaz. Eskertzen du irudia eta motibatzen du, etxekotzat baitu. Arrabotsa aldiz, arrotza zaio. Eta horrek inkomodatzen du. Nik, aldiz Pirineotan “venga, venga” entzuten dut maiz, “va muerto” batez sententziatuta. Hortaz ez du Mikelek bere kezkarik adierazi. Etxekoa du, jatorra oso, naturala. Eta niretzat sinonimoak direnak, Mikelentzat ezberdinak dira oso. Pays Basque, Pais Vasco. Bat bestea bezain erdal-duna, bat etxekotua hor, bestea hemen. Aski du bere soinari so egitea, laranja koloreko horri. Allez, allez dio-eta. ■

BERTSO BERRIAK

Andoni Egaña

Jai eta hedabideei jarriak

I

Egunkarien laurdena
(berrogei orritik hamar)
ez al dator puztu samar
dena festa, jaia dena
bat bestearen hurrena?
Nik eta festakideek
ditugun txoro-ideiek
orriak zergatik bete?
uztargaitz behar lukete
jaiek ta hedabideek.

MADDI SOROA

IV

Egingo nuke apustu
bihar bertan juxtu-juxtu
egingo direla egin
egunkari atze-arin
eta telebista puztu.
Albistegiek arreta
edonon jartzen dute ta
ez da faltako egundo
atzoko auskalo nungo
marmitako lehiaketa.

II

Udan dena da “freskoa”,
datorrena, berezkoa...
barrutik ederra dena
kamera-lumen barrena
bihurtzen da groteskoa.
Madonnaren biajea
Hannoverkoan ajea...
denetik behar du prentsak
gurean roxarik ezak
gorritu du paisajea.

V

Antzar, mozorrotu, zezen
koadrila bat builan ozen
Behin bati entzun niona:
“Hori ere bota, gizona!
botaka egiteko zen!”
Den-dena “ikusgarri” da
moda berrion harira
tematu delako norbait
Donostiko suak noizbait
irratiz emango dira.

III

Festa da inprobisatze
erabatekoa, letxel!
Lege ezaren araua
Beraz, desegitaraua
ez loleku ta ez etxe.
Hori dena da, bai, jaia
desordua, desgaraia,
oinpe egosien salda...
zentzugabea ez al da
horren berri eman nahia?

VI

Egitaraua zabaldu,
bale, hori ongi dago
baina hortik aurrerago
ezerk zentzurik ba al du,
notizia denak salbu?
Joanez muturreraino
gehio balio du joino!
neronek froga dezaket
festako sentipen batek
milaka irudik baino!

KUKAI-TANTTAKA

Bat egin dute Kukai dantza taldeak eta Tanttaka antzerki taldeak hirugarren aldiz. 1937 eta *Otehitzari biraka* ikuskizunen ostean *Hnuy illa...* iritsi berri da agertokietara, Joseba Sarrionandiaren poemak oinarri dituen ikuskizuna.

OIER GUILLAN

Argazkiak: Kukai-Tanttaka

Hitzak dantzatzeko bidea

ANTZOKIAN ESERIKO ZARA, beldurrez agian. Zer espero dezakezu euskal dantza, poesia eta antzerkia uztartzen dituen zera batetik? Itxarongo duzu pixka bat, argiak itzaliko dira; offeko ahotsak eta irudi proiektatuek ferekatuko dizkizute, apika, zalantzak. Gauza asko taula gainean, helburu bakarrarekin: zu zeu eserlekuan iltzatzea, hunkituta, nork daki. Eta joango zaizkizu apurka aletzen, uztartzen, hitz egiten mugimenduak, musikak, poemak. Mugimenduak ere poetikoak izan daitezkeelako, euskal dantzetatik abiatutako pausoak egungo kezkez ere mintzo daitezkeelako, antzerkiak herri baten sentimenduetan tatuaturik dauden hitzak eta esperientziak konpartitzeko balio lezakeelako. Eta ez zara izutuko, badelako intimitaterako, sentsualtasunerako, poesiarako tarterik. Ametsen erbeste gozora bilduko zara.

Tanttakako Mireia Gabilondorekin eta Kukaiko Jon Mayarekin bildu gara, banan-banan hitz egin dugu, aurrestreinuaz aurrestreinu dabiltzala, lerro hauek argitaratzean burutu berria izango den Donostiako Antzerki Azokako estreinaldiaren atarian. Mayak aipatzen duenez “lan hau ulertu behar da Kukai eta Tanttaka aurretik dugun elkarlanaren bidean”. 1937 izan zen lehenengo lana, duela zazpi urte. *Otehitzari biraka* izan zen bigarrena, eta *Hnuy illa...* ikuskizuna batez ere elkarrekin lan berri bat egiteko gogotik hasi da. “Argi genuen elkarrekin lanean jarraituko genuela, eta horrela hasi ginen pentsatzen zeri buruz”.

Bi taldeen arteko elkarlanak Joseba Sarrionandiaren testuak oinarri hartzen baditu ere, ez zuten hura abiapuntu izan. Bidean topatu

zuten, lan berria prestatzen hasi zirenean. Mayaren hitzetan, hasieratik nahiko garbi zeukaten dantzan gehiago landu nahi zituztela bikote harremanak, pertsonen artekoak... eta hori poesiarekin egin nahi zutela. “Gauzak irakurtzen hasi ginen, dantza batzuk probatzen, eta tartean Sarriren zenbait testurekin lan eginen. Pixkanaka bere obran sartzen joan ginen, hainbeste dauka, hain anitza eta hain ona... Engantxatzen joan ginen, eta ikusi genuen ikuskizun osoa hortik joan zitekeela”.

Mireia Gabilondo ere ildo berean mintzo da. “Poesia erabili nahi genuen ikuskizuna egiteko. Poeta horien artean hasieratik Sarri zegoen, niretzako euskal poesian erreferente bat delako. Eta konturatu ginen hainbeste zeukala Sarrik berak, bakarrik ere nahikoa zela. Gainera horrelako zerbaitek merezi zuen”.

Gabilondorentzat ez da izan Sarriandariaren lanera gerturatzeko lehen tentaldia. Orain dela hamabost urte poesia errezitaldi batzuk egiteko asmoarekin aritu zen Asier Hernandezekin elkarlanean. “Azkenean ez zen inora iritsi, baina ibili ginen Sarriren poesiarekin bueltaka. Batzuetan zikloak horrelakoak izaten dira: denbora behar izaten da berriro norabait iristeko, eta ikuskizunean entzuten diren ahotsen artean Asier Hernandezena dago”.

Urteak ordea ez dira debalde pasatzen eta Sarriandariak berak liburuak kaleratu ditu epe horretan. “Liburu batzuk oraindik ez zeuden duela hamabost urte, beste poema batzuekin ibili nintzen lanean, baina ordurako ere sartu ditut oraingo honetan. Bere poesia guztia ez nuke esango, baina gehientsuen behintzat begiratu eta berrirakurri dut; Zailena aukeraketa egitea da, baina bide polita izan da”.

Poesiak ikuskizun honetan leku berezia duen arren, funtsean dantza ikuskizuna dela azpimarratu dute biek, eta hortik ulertu behar dela sortze prozesua ere. Mayak aurreko lanekiko aurrerapausoa ikusi du, edo beste zerbaite probatzeko beharra behintzat. “Dantza tradizionalatik gatoz eta aurreko ikuskizunetan oso modu koralean egin dugu lan, talde oso homogeneoa ikusten zen agertokian. Horregatik baneukan gogoia beste modu batera lantzeko, pertsona bakoitzak nortasun gehiago harrezala agertokian eta bakarkako, binakako, hirunakako gauzekin jolastea”.

Tankera horretako irudiak lantzeko bidean murgildurik poesiarekin egin zuten

topo. “Dantza estilo hau islatzeko bidea izan da”. Aldi berean ideia beretik musika ere sortu da, eta azkenean musika eta dantza elkartu dituzte.

Gabilondoren iritziz dantza ikuskizuna da, batez ere, *Hnuy illa...* “Lan batean sartzen naizenean politena izaten da norabidea niretzat ere sorpresa izatea. Sarriren unibertsoan sartu eta bere poemek zer esaten didaten, zer emozio eragiten didaten... Ikuskizun hau puzzle txiki baten modukoa da, gai asko hartu ditugu eta horrekin bide bat egin”. Sarriandariaren poemetako gaien artean, nola ez, erbestea dago. “Bada poema bat horri buruz portugesez idatzita dagoena: argi nuen hasieratik sartu egin nahi nuela eta fado bat egiteko gainera. Baina beste batzuk bidean aurkitu ditut eta bat-batean tartetxo bat eduki dute, nik neuk espero ez nuen”.

Sormen puzzlea

Asko dira tankera honetako sortze prozesuan bat egin beharreko piezak: testuak aukeratu, dramaturgia definitzen joan, offeko ahotsak grabatu, irudiak sortu, koreografiak prestatu... Eta horri guztiari forma bateratu bat eman. Maya eta Gabilondo hastapenetik etengabeko hartu-emanen egon dira, batetik dantzak probatzen, sortzen eta aukeratzen, eta bestetik gidoiari eta testuen erabilerari forma ematen. Momentu batetik aurrera bi bideek bat egin dute entseguetan.

Gabilondok intuizioa du lanerako bidela. “Ez naiz oso metodikoa. Norabidea definitzeko hitz bat aukeratzekotan emozioa aipatuko nuke nire kasuan”.

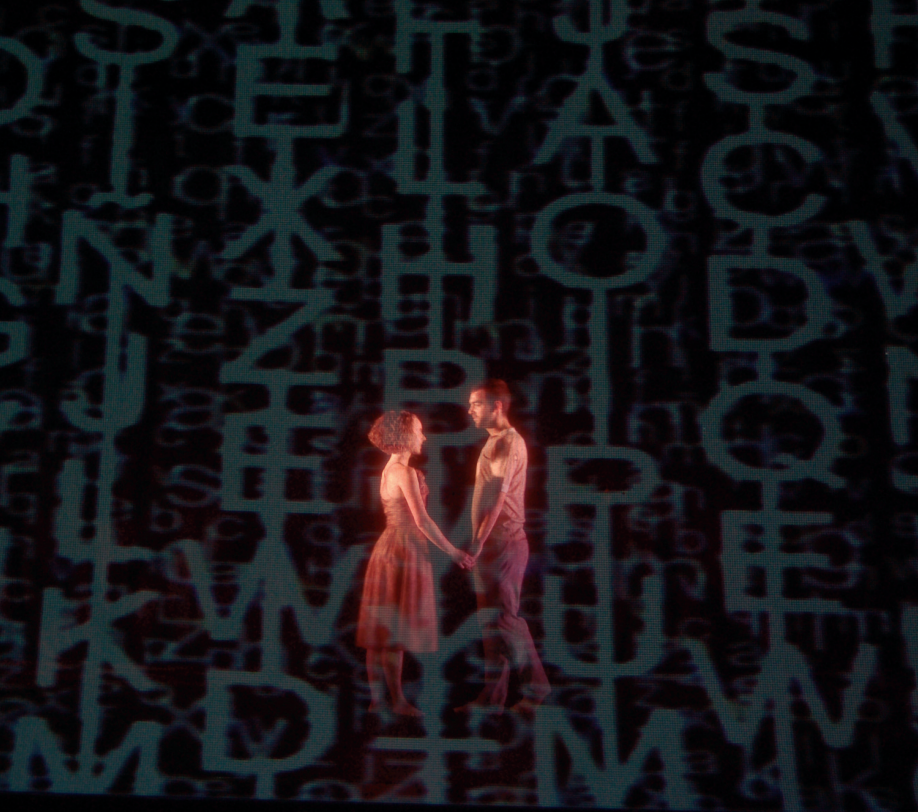
Mayaren esanetan hasieratik izan dute elkarlana. “Prozesuan gaudenean eta ondoren ere Mireia eta biok erabat elkarrekin goaz, nahiz eta gainontzeko eragile guztiak beren kabuz ari diren. Lan prozesu honetan adibidez gu biok ideia lantzen ari ginen bitartean ni dantzarekin ari nintzen jada gauzak probatzen, eta aldi berean Mireia poemak irakurtzen ari zen, aukeratzen... Elkarri asko eskatzen diogu. Iristen da momentu bat gu jada dantzak nahiko osatuta dituguna, gidioa ere nahiko aurreratua, musika prest... Eta denak aldi berean jartzen gara martxan”.

Tradizioa sorbide

Deigarria da halaber euskal dantzen aldeko Kukairen apustua. Mayak argi du Euskal Herrian oso dantza tradizio aberatsa dugula.

Laguntzaile faltarik ez

Ikuskizunak lan talde garrantzitsua izan du eskura, hasierako intuizioei forma emateko. Besteak beste, musika Iñaki Salvadorrek sortu du, eta eszenografia berri, Fernando Bernuesek; offeko ahotsetan Mikel Laboa eta Ruper Ordorikaren kolaborazioa izan dute. Mireia Gabilondok azaldu du oraingo honetan garbi zeukatela hitza sartu nahi zutela. “Modurik onena grabatzea da, bestela zuzenean egin behar duzu eta dantzan ari diren bitartean hitz egitea zaila da. Garbi izan nuen hasieratik batzuk kantu bihurtu nahi nituela eta beste batzuek azpian musika izango zutela”.

“Hala ere guk momentu honetan egiten duguna ez da dantza tradizionala, ez da folklorea, hortik gatozen arren eta gure esparru naturala hori den arren. Lan berri honetan uste dut beste aurrerapauso bat badagoela eta beste lengoaia batzuekin uztarketak oraindik eta nabariagoak direla”.

Kukairen sorreran bertan suma liteke, Mayaren esanetan, tradizioetik abiatutako sor-kuntza propioa lantzeko grina. “Hasierako asmoa hori zen, 1937 gaiagatik eta testuinguruagatik tradizionalena da, *Otebiziari biraka* beste urrats bat da eta *Hnny illa...* beste bat. Dantza tradizionala erabiltzen dugu lan tresna modura. Dantza garaikidea, klasikoa edo flamenkoa dantza estiloak dira, hori nahi duzuna espresatzeko erabil dezakezu. Horrela ulertuta guk momentu honetan euskal dantza tradizionalarekin lan egiten dugu urratsak eta mugimenduak bilatzeko, baina hortik aurrera askatasunez jokatzeko dugu”.

Asmo horren bidean gakoa suertatzen ahal da dantza ikuskizuna antzerkiaren ikuspegitik lantzea. Tanttakak eskaintzen ahal dio hori prozesuari, Gabilondoren eskutik. Maila horretan *Hnny illa...*-n une koralekin batera bereziki azpimarratu dira bikote harremanak, une intimoak eta sentsualak, interpretazio aldetik lan gehiago eskatzen dutenak. “Beraiei agian gehien kostatzen zaiena da, dantzariak izanik, eta gainera euskal dantza tradizioaletik abiatuta, zaila delako: euskal dantzan ez da emozioa erakusten, edo ezer gutxi”. Lan ugari eginez zeharkatu dute hirugarren ikuskizun honetara iritsi arteko bidea: “Dantzariak pixkanaka ikasi dute adierazkorrago izaten aur-

Ikuskizunean, une koralekin batera bikote harremanak azpimarratu nahi izan dituzte. Erronka da hori dantzariarentzat, interpretazioan koska bat gorago igo behar dutelako.

Dantzariarentzat erronka da une intimoak agertokira eramatea, interpretazio lan handiagoa eskatzen dutelako

pegiarekin edo dantza egiteko moduarekin. Hori askotan esaten diet, nahiz eta pausoak aurrez ezarrita egon, oso ezberdina dela modu batera ala bestera dantzatzea. Oraingo honetan biren arteko koreografia batzuk egitera jo dugu. Ezberdina da”.

Jon Mayarekin batera Vanesa Castaño, Eneko Gil, Ibon Huarte, Alain Maya, Urko Mitxelena eta Nerea Vesga dira Kukai taldeko dantzariak. Kukai sortu zenetik, Tanttakarekin jarraitutako ildoaz gain, ugariak izan dira burututako bestelako lanak. Mayak gogoan du nola hasi ziren 2001. urtean lanean. “Nik banuen buruan ideia bat, baina saiakera bat zen, ez zegoen aurrekari askorik, dantzari oso gazteak ziren... Azkenean pixkanaka-pixkanaka joan gara gure esparruan kokatzen. Lehenengo proba egitetik urtean berrogei bat emanaldi egitera pasa gara. Momentu honetan talde sendoa gara, bai maila artistikoan baita antolakuntzan ere”.

Gaien sinbolismoa

Ez du erraza izan behar jendearen, balizko ikusle potentzialen gogoan biziki iltzaturik egon daitezkeen gaiak lanerako oinarri izatea. Mayak aipatzen duenez sakontzea eskatzen du. “Azaletik landu ezin diren gaiak dira, bestela oso ebidentzian gelditzen baitzara. Oharkabea pasatzen ez diren figura edo gertaera batzuk dira, ikuskizuna ateratzen den momentutik jendearen arreta eta kuriositatea pizten du, eta horrek ardura sortzen du”. Oteitza ala Sarrionandia izan, bakoitzak badu bere oihartzuna. “Oteitzaren kasuan bere figurak atzetik dakarren guztiarekin, aldeko eta kontrako zera guztiekin, sumatzen zen inguruko pisua. Kasu honetan gehiago izan da ardura pertsonala, errespetua; ez da Sarriri buruzko ikuskizuna, Sarriren obra erabili dugu eta pertsonari errespetua zor zaio. Alde horretatik borondate onarekin, errespetuz eta intentzio onarekin egin dagoenez jendeak horrela hartuko duela espero dut; egia esan orain arte ez dugu inolako arazorik eduki”.

Hnny illa... ikuskizunaren sormen prozesuari buruzkoak gustura entzun baditugu ere, misterioari lekua utzi behar zaio, ikusleak bere gogoeta egin dezan. Gabilondoren hitzak ekarriko ditugu hortaz, lerro hauei amaiera emateko: “Hainbeste hitz egin eta gero beti esaten dut ikuskizunak ikusi egin behar direla, ez du ezertarako balio kontatzea nik zer egin dudana, zer egin nahi nuen... Egina dago eta orain ikusi egin behar da, eta bakoitzak bere konklusioak atera ditzala”. Horra lerro hauen irakurlearentzat gonbita, eta lekukoa. ■

«Euskal Herriak ez gaitu anitz maite»

“Gaua etortzean eta lurra iluntzean, eta ikusiko dugun argi bakarra ilargiarena izango denean, ez dut beldurrik izango; ez, ez dut beldurrik izango, alboan zaitudan bitartean”.

Ben E. King-en *Stand by me* abestiko hitzak dira. Izen bereko ipuina oparituko dizue Itxaro Bordak datorren astean ARGIAren irakurleei. Guk ere udan, gaua heldu eta irakurtzeko zerbait nahi duzunean, zure alboan egon nahi dugulako.

GORKA BEREZIARTUA

Geroz eta presa handiagoz bidaiatzen dugun honetan, *Stand by me* ipuineko protagonistak Euskotrena hartu du Hendaia Bilbora joateko. Ipuinak eskatzen zizun erritmo lasai hori?

Behin tren hori hartu nuen eta gustatu zitzaidan. Astiro zihoan, banuen denbora idazteko, pentsatzeko eta alfer gisa ibiltzeko. Uste dut orduan sortu zitzaidala noizbait tren horretaz zerbait izkiriatzeko ideia eta ARGIA-koek, uda honetan, horren egiteko parada eskaini didate. Trenak asko erabili eta maite ditut nahiz ez den gustu arras femininoa.

Baina zer egin dezaket? Abiadura handikoak eta motelago doazenak. Ipuinak behar zuen emekitasuna, isiltasuna kulunkaren loa segurtatzeko eta halatan pertsonaiaren bizitza psikikoaren harro arazteko.

Protagonistak identitatea lapurtzen dio bagoian bidaide duen emakumeari, “izaerak ez dira finkoak” esanez. Bidaiatzean bestelakotu egiten al gara?

Bai hala da. Bestelakotzen gaitu bidaiak, luzeenak bezain laburrenak. Etxetik eta ohiko ingurumenetarik ateratzen garen bezain laster, harritzen gaitu zein ezberdinak izan gaitzkeen. Ez dugu ezberdintasun hori beti onartzen, bistan dena. Bidaiatzea mirail baten aitzinean egotea bezala da. Ipuin honetako pertsonaia mirailaren beste aldera pasatzen da, aldi berean paisaiatzeko eta izenez ezezaguna zaion mundu batera heltzen dela. Alizia herrialde zoragarrian bezala doa protagonista, herrialde hau ordea beretzat tragikoa delarik, mina eragiten dion turrupiloa karrakatzera eramaten duelako, ama-alaben harremana hain zuzen.

GAIKKA IROZ

Amettsaren eta errealtatearen artean dabil pertsonaia, iraganeko mamuak atzetik dituela. Kanpora joatea al da mamu horiei aurre egiteko modu bakarra?

Edo mamu horiekin zinez buruz-buru tematzeko modu bakarra. Noiztenka mamuen aztaparrek zitzika gaitzaten onartzekoa dugu, hondoraino erori eta sekula salbatzen baldin bagara, jakiten hasteko zer eta zein den funtsezkoa gure bizitzetan edo gure fikzioetan. Itzulerarik gabeko bidaia dira gehienetan eta iruditzen zait ipuineko protagonista ez dela itzuliko.

Bilbora iristen denerako Maritza Garai bidailagunarekin harreman berezia du. Bere bigarren ama dela esan dezakegu?

Ez, Maritza Garai ez da narra-tzailearen bigarren ama. Ezin da hala izan. Ezen protagonistak badaki ama eta horrelako konzeptoekin ez duela bizitzerik. Laguna du, aitzakia, transfer bat, nortasuna usurpatuz bere istorioaren kordoka askatzea ahalmentu diona. Horregatik abesten edo erraten dio *Stand by me*, sinboliko ki baldin bada ere.

Ametsean kostaldea azaltzen da. *Noiztenka* zure azken poema liburuan ere, kostaldeak –bereziki Bizkaikoak– protagonismo handia du. Zer du paisaia horrek hain iradokizateko?

Kostako xendretarik Baionatik Bilbora oinez ibili den orok badaki, oin zolaren oinazeaz ardura, paisaia horrek zer duen hain iradokizateko. Ibilbidean zehar itsasoa eskubiko belarrarian marrumaz entzutea da atsegina, hiriak eta herriak zeharkatzea, uharteak mires-

Konstantinos Kavafisek Itakarainoko bidaia luzea izan zedila desiratzen zuen, portu ezezagunetan arribatzeko aukera edukitzeko. Bideak aberastu egiten zuen haren ustez. Bertatik bertara badabil ere –Hendaiatik Bilbora– Itxaro Bordaren *Stand by me* ipuineko protagonistak nahita luzatu du bere bidaia, tren lasaia hartuta. Ipuin honetakoa ez baita turismo bidaia, barrurantz egindakoa baizik. Eta barne turismoa, herri honetan, inoiz baino beharrezkoagoa da. Zer moduz udan hasiko bagina? ARGIAren eskutik duzu aukera.

tea, bere burua abandonatzea eta Ogelletan demagun, norberaren bihotz barnearen irudia harrapatzea, faltsukeria, espantu eta gorakoi-keriak baztertuz. Baudelairek zioen giza libreak itsasoa beti maiteko zuela, hala da gainera, Bardeetako mortuarekin batera, Euskal Herriak gure libertate indibidualaren bermagari itsasoaren ikusgarria oparitzen digu.

Noiztenka-n bezala ipuin honetan ere erreferentzia alemaniarrek azaltzen dira zeharka herrien izenetan. Zergatik?

Duela zenbait urte ezagutu eta ikasi dudana hizkuntza da alemandarra, gustatzen zait eta, oraindik gaizki mintzatzen naiz baina, iruditzen zait euskararen pare dela, hitzen moldatzeko eta naturako gauzen errateko poetikotasun handia duelako.

Protagonistaren amak fikziozko alaba dela esaten dio ametsetan, aurretik hildako bi haurren lekua baino ez duela izan eta gainera neska izanda ezin zuela maite. Lehen aldiz hitz egiten dute garbi ama-alabek. Zerk eragozten zien lehenago horrela hitz egitea?

Biak minaren oinarriaz jakinean zeuden baina ez zuten bekoz beko horretaz hitz egiteko ausartziarik aski ukan. Herioak eta nortasun ebasketak baimendu die solasaldi bortitza, tragikoa. Protagonistak, Maritza Garai bihurtu denean, antzerkia egiten du, fikzio bat bilaka-

“Etxetik eta ohiko ingurumenetarik ateratzen garen bezain laster, harritzen gaitu zein ezberdinak izan gaitzekeen. Ez dugu ezberdintasun hori beti onartzen bistan dena”

tzen da eta fikzio bat bihurtuz azkenean bere errealtatea ukitzen du eta min egiten dio alaina. Urrunago joanez, ez nituzke ipuinaren idazteko erabili ditudan intentzioak sobera agertu behar, baina *Stand by me*, hain goresia, errespetatua eta kantatua den Ama Euskal Herriarekiko neure edo gure harremanaz izkiriatzeko modu bat da enetzat. Ez gaitu anitz maite, ez ditu bere ume guztiak ezagutzen. Gertatzen da maiz trabezitu behar dugula, gure ustezko egia propioak isil araziz, ama horrek onar gaitzan bederen. Eta ez da beti lortzen.

Opor bidaia baino askoz sakonagoa da ipuineko hau beraz. Amaieran zer aldatuko da protagonistaren baitan?

Protagonistak bidaia pasatu du berea ez den identitate bati esker bere amarekiko auzia zuritzen, Dantek ere infernua zeharkatu zuen Beatrizekin buruz buru aurkitzeko. Tragedia eta komediarako bere gaitasunaz ohartzen da: izate finkorik ez da, dena da jokoa, *performance* bat lerrakete ingelesek. Gauzarik seriosean azkenean, bidaiariarentzat, norberak bere baitan daukan bizitza da, hura da erreala eta ez muturik atxikitzen gaituen kanpoko mundu materiala. Barne bizitza hori dugu zaintzekoa eta bidaiatzen dugunean libratzekoa. Genero zehatzik ere ez duen ipuin horretako pertsonaiak nola. ■

URRUTI

SPORT

PARAPENTE

IKASTAROAK

ETA

BI

LAGUNENTZAKO

HEGALDIK

Jose Maria Soroa 20 ■ 20013 Donostia ■ Tel/Faxa: 943 27 81 96 ■ e-posta: urruti@urruti.com ■ www.urruti.com

Hitz gezidunak

MADDI SOROA

EZ HANDI EZ TXIKI KAIKU, LELO	KONKORDUN ENTZUTEN EZ DUENA	... HARTU, LO EGIN	 MADDI SOROA	ALEMANIAR FILOSOFOA	ZENBAKIAK IDAZTEKO ZEINUA	LIKIDOA IRTEN
...	...	...		BAIA LUZANGA	TAUPA-TAUPA EGINEZ	NAFARROA- KO MENDIA
... EGIN, USTEKABEAN AURKITU * IZENA	...	...		NAFARROA- KO LETRA GREKOA	...	...
...	...	MAIZ, SARRITAN KALKULU- TAULA	* DEITURA ARGIA JAURTI	...	...	...
BAT EGOKIAK	AUKERA HORMAK EGITEKO PIEZA	...	...	LABEKO PALA ISLA	...	...
...	...	UREZ BETEA SUGEGORRIA	...	...	IZAN EZIK, SALBU UR GAZIKO HEDADURA	...
... EGIN, BAXERA GARBITU	GIPUZKOAKO HERRIA HAITZARTE- KO HUTSUNA	...	HONDATU GEHEGIRE- RIAK EGITEN DIREN JAJA	...	...	...
...	...	...	...	JASANGAITZ, GOGOR ZUHAITZ MOTA	...	GRINA
2. MUSIKA NOTA NAFARROA- KO HERRIA	KAIA ZERGA EZAGUNA	...	NEKAZARI- TZARAKO ORGA KRIPTONA	...	SALDU ADITZAREN INFINITIBOA HIRU	...
...	...	...	...	REICH-EKO ENPERADORE AZKENA	...	ELEKTROIA ADIA, AUHENA
POESIA JAUZTERA BEHARTU	...	...	...	...	ATOMO KARGATUA	...
...	...	...	...	...	...	...

Semaforoaren aurrean

Kabrioleta gorri berri-berria abaila batean sartu da Gasteizen. Hiriko sarreran dagoen lehen semaforoa gorri dago, ordea, eta autoa parean gelditu da.

Semaforoa berde jarri da, baina autoa ez da mugitu. Atzera hori, gorri eta berde eta autoa geldirik. Berrirori hori, gorri eta berde, eta autoa mugitzen ez.

Une horretan, udaltzain bat hurbildu zaio auto-gidariari, eta:

– Zer? Gustuko kolorerik ez, ala?

Soluzioa

	E	L				J								
ER	G	E	L		D	A	T	I	L	A				
	T	O	P	O		N	A	F	A	R				
N	A	R	O	A	U	I	T	U	R	R	I			
	I	O	K	A	S	I	O	P	A	R	A			
O	N	A	K	B	U	S	T	I	A	A	T			
		D	E	B	A	L	A	S	K	I	T	U		
H	A	R	R	I	K	O	A	L	A	T	Z			
A	R	E		P	O	R	T	U	A	S	A	L		
	O	L	B	E	R	K	I	G	U	R	D	I	A	E
J	A	U	Z	A	R	A	Z	I	I	O	I	A		

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Bortizkeriaren eta xamurtasunaren arteko oreka

Abadiñoko Muted taldeak bi disko ditu kalean dagoeneko. Metal elektronikoa lantzen du eta lan honetan pauso bat harago eman du. Melodiaren eta bortizkeriaren arteko kontraste handiagoa lortzeko, bigarren abeslaria hartu dute; gainera, Mutedek beti aldean izan dituen ukitu elektronikoak areagotu egin dira, eta irudimena erabiliz emaitzari bestelako ukitua eman diote. Metal oinarri sendoa ez da falta, ezta tarteka thrasharen garratzasuna ere; rockari ere keinu bat baino gehiago egin diote, baina melodiak pisu oso handia hartu du. Bestalde, zati orkestralak, heavya eta bestelako estiloak gehitzeko ere gai izan dira. Hitzak, berriz, gertukoak eta aldi berean hausnarketa egitekoak dira. A, eta diskoaren etekinak premia duten umeen alde lan egiten duen erakunde batentzat izango dira.

Sena
Muted

BAGA-BIGA

Iraupena: 39'58"
11,50 euro

MUTED

«Sistemaren kontra joateak ez dauka zentzu askorik, guk osatzen dugulako»

Gizakiari stop. Gizakia da gure etsai handiena?

Bai, ez bakarrik gerrengatik eta naturaren suntsipenagatik. Arlo pertsonalean ere norbera izaten da etsai handiena. Mugak jartzen, erreprimitzen... Ironikoa da, baina zoriontasuna lortzeko askotan zure buruaren kontra jo behar duzu. Gure animalia sena gehiagotan atera beharko genuke!

Bitxia da diskoa umeen aldekoa izatea. Metalak ere bihotz xamurra dauka?

Diseinua eta singlea, *Sena*, jaioberri batean oinarrituta daude. Gerora, Aurralde Gobernu Kanpoko Erakundearen bitartez egoera larrian dauden umeei laguntzea pentsatu genuen. Diskoaren etekinak beraientzat izango dira; laguntza txikia izanda ere, biziki eskertuko dute.

Bizi kantuan ez duzue esperantza galdu...

Orokorrean disko nahiko ezkorra da: bizitza gogorra da, nahiz eta gauza material ugari eduki. Zoriontasuna lortu nahian bizi gara; ez dugu inoiz lortuko. Zoriontasuna egoera bat da, ez helburua. *Lortuezina* abestian hitz egiten dugu horretaz.

"Mundua nahiz eta aurrera joan, ni naiz atzean gelditzen dena". Bakardadea askotan agertzen da diskoan...

Bai? Ez gara hortaz konturatu... sentimendu bat da. Kapitalismoaren ondorioz konturatu gabe bizitzako baloreak aldatu ditugu, berekoiak gara, gero eta bakartiagoak. Kritika baino autokritika da: sistemaren

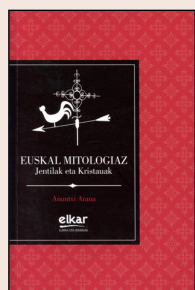
kontra joateak ez dauka zentzu askorik, guk osatzen dugu-eta kritikaturako sistema. Hortaz konturatzeak, behintzat, esperantza apur bat ematen du eta aldatzeko gai garela adierazi.

Abeslari berriarekin melodia asko indartu duzue eta kontrasteak nabarmenak dira.

Hala da. Melodia indartu dugu Eneko abeslari berriarekin; Aitzol ere garrasietan indartsuago ibili da, eta orokorrean disko hau aurrekoa baino gogorragoa dela esango nuke. Muturreko aldeak bilatzen saiatu gara, melodiak melodikoago egiten eta parte gogorrak, gogorrago.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Euskal mitologiaren Jentilak eta kristauak

Anuntxi Arana

ELKAR

120 orrialde / 12,35 euro

Sinkretismoaren eragina gurean

Euskal mitologiaren eta kristau dogmen arteko sinkretismoa aztertu du Anuntxi Aranak *Euskal mitologiaren Jentilak eta kristauak* izeneko saioan. Paganismo irekiak eta kristautasun herrikoiak ahalbidetu dituzten gurutzatze anitzak ekarri ditu liburuko orrietara. Esate baterako, Anbotoko Anderea ordezkatu zuen Arantzazuko Ama Birjina; edota sekula bizi izan ez zen San Fermin, deabrutzerik izan ez zuten sineste zahar baten ondorengo. Anuntxi Aranak dioenez, “saindu” hitzak, “anderea” edo “jauna”-k bezala, dibinitate izaera adierazten du, testuinguru kristauan zein paganon, eta hala ditugu Andere Dona Maria eta Anbotoko Anderea, Jaun Done Joane eta Basajauna, Eguzki Saindua eta Bidarraiko Harpeko Saindua. **I**

noan, eta hala ditugu Andere Dona Maria eta Anbotoko Anderea, Jaun Done Joane eta Basajauna, Eguzki Saindua eta Bidarraiko Harpeko Saindua. **I**

Haur literaturako lehiaketa. Iruñeko Udalak

Batzen artean

IRUÑEKO UDALA

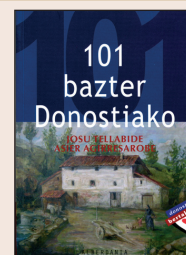
80 orrialde

Iruñeko haur literaturako lehiaketaren iazko irabazleak

Iruñeko Udalak plazaratu berri du urtero antolatu ohi duen euskarazko haur literatur lehiaketan joan den urtean saridun izan ziren lanen bilduma. Komiki itxura eman diote aurten liburuari, izan ere, lehiaketara ipuinak eta komikiak aurkezteko aukera izan zuten lehen eta bigarren hezkuntzako ikasleek. Euskal Herriko hiriburuan ikasten duten gaztetxoek istorioetan euren amets, desio eta kezka daude islaturik. Guztiak ezin ditugu lerrootan aipatu, baina liburuan aurkituko ditu idazleak *Marrazgoa etxean*, *Amona Maria*, *Hartzaren urtebetetzea*, *Ardoa ematen zuen behia*, *Arrainak diru bila*, *Gizakiaren suntsipena* edo *Ile luzeak sortutako arazoa* bezalako kontakizunak, baita *Muturluze eltxoa*, *Erreportaria gartzelan* edo *Aitaren mapa* komikiak ere. **I**

Donostiako baserriak

Egunetik egunera gutxiago diren arren –auskalo zer gertatuko den monumentu preziatu izendatutako Munto baserriarekin ere– Donostiak baditu oraindik baserriak; hain zuzen ere horietaz eta Gipuzkoako hiriburuak dituen txokorik zaharrenetaz mintzo zaizkigu Josu Tellabide eta Asier Agirresarobe *101 bazter Donostiako* liburu ederrean. XXI. mendearen hasiera arte zutik irautea lortu duten baserrien irudiak eta historia jaso dituzte lan honetan: Munto bera, Lugarizko Unanue eta Zuatzu, Altzako Txipres eta Ubegi, Loiolako Parxillardegia, edo Zubietako Aliri eta Berridirenak, esaterako. Eta, oroimenarekin besterik ez bada ere, gogora ekarri dituzte Parte Zaharrean aurki ditzakegun Puiuelo eta Lorenzo kaleak, Plaza Berria edo Iturriaurrea bezalakoak. **I**

101 bazter Donostiako

Josu Tellabide, Asier Agirresarobe

ALBERDANIA

280 orrialde

19 euro

Erregaliz taldea ikertzaile

Atzean geratu dira Erregaliz taldeak Italian igarotako opor egunak –*Dotte nerbioak dantzan* ditu liburuan jasota daude–, baina oraindik gogoan dituzte, bereziki udazkeneko egun hotz eta euritsuetan. Horietako batean bururatu zaio Fannyren ikertzaile-agentzia bat sortzea Maya, Leo eta Dotte lagun minekin. Eta burutapen horren ondorengoak azaltzen dira *Fannyren ikertzaile-agentzia* liburuan. Istorioaz gainera, ikertzaile-agentzia bat antolatze gogo duen irakurleari beharrezko dituen xehetasunen berri emango zaio: hatz-markak finkatzeko nahitaezko izango omen ditu pintzela, hautsak, tinta-tanpoia, gomazko eskularruak eta metroa; eta gertakaria izan den lekuan egin beharreko galderak ere adierazten zaizkio. Eta ohar bat: ez saiatzeko inoiz ikertzaile gisa polizia ordezkatzeko. **I**

Fannyren ikertzaile-agentzia

Patricia Schröder

IBAIZABAL

110 orrialde

9 euro

Zulo bat uretan

Iñigo Aranbarri

SUSA

198 orrialde

14,50 euro

Oroimenaren eta jarraitu beharraren artean

Itoizko urtegia betetzera doaz eta inguruko herriak urperatu behar dituzte, baita hilerriak ere. Kanposantu horietako batera bidali dituzte Maite Andueza antropologo forentsea eta Oscar Iriart etorkin argentinarra, hango gorpuzkinak berreskuratzeko, urak betirako irentsi baino lehen. Tartean sartuko da ordea "historiaren zaborteziak irentsi aurretik" istorioak biltzea maite duen kazetaria. Eta haren bidez jakingo dute 1936ko Gerraren ondorioz hildako emakume baten gorpua egon daitekeela betirako urak irentsi dezakeen gorpuzkinen artean. Gorpu horren bila ari diren bitartean,

argentinarrak bere herrialdeko gorabeherak gogoratzen ditu, baita euskaldunek eurenak ere. ■

Toribio Alzaga antzerki lehiaketako iazko sariduna

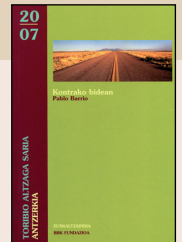
Pablo Barrioren *Kontrako bidean* antzezlanak izan zen iazko Toribio Alzaga antzerki lehiaketako irabazlea. Zahar etxe batera bere borondatez joandako senar-emazteen egoera kontatzen du liburuak. Senarrak oso argi du burua, baina gorpuzak ez dio erantzuten. Emazteari, berriz, burua ari zaio aldrebesten. Semeak eta bilobak asko maite dituzte. Etxera eraman nahiko lukete aita, ama egoitzan utzirik. Aita ez dator bat horrekin. Bilobak, bere aldetik, aitonen laguntza nahi du gaztetxe-ko egitasmo baterako. ■

Kontrako bidean

Pablo Barrio

EUSKALZAINDIA, BBK

80 orrialde

MARIA GARIKANO

«Irrealtasunak duen errealtasunaren aldeko manifestu bat da»

Nola sortu zen nobela magiko hau?

Mila zortziehun eta laurogeita bateko goiz euri-tsu batean, R. L. Stevensonek uharte baten mapa marrazteari ekin zion topografo baten arretaz. Laster erabaki zuen uhartearen xehetasunak, muino zein leize, kala zein ainguraleku edo zingira eta toki bakoitzaren izena. Baita uhartearen izena ere: *Altxor Uhartea*. Irudizko mapa hark erabaki zuen, neurri handi batean, uhartean gertatuko zen istorioa. Idazleak berak esanda dakigu mapa hartan ikusi zituela estreinako aldiz piraten aurpegi likitsak eta altxor bilatzaileen joan-etorriak, orain mozkortuta, orain borrokan.

Zein testuingurutan idatzi zuen egileak nobela?

Garai horretan, naturalismoa zen jaun eta jabe Europako literaturan. Hila zen erromantizismoa, eta abentura nobelen garaia berarekin. Baina Stevensonek, lan honekin, bizkarra erakusten die nobelari dokumentu baten objetibotasuna eman nahi diotenei. Marcel Schowbek liluraturik irakurri zuen *Altxor Uhartea*, bere iritziz abentura nobelen artean ederrena; are gehiago, liburu hura manifestu bat ere badela irudituko zaio, irrealtasunak duen errealtasunaren aldeko manifestu literario bat, hain justu, literaturari bide berriak zabaltzen dizkiona. Eta ez zebilen oker Marcel Schowb liburuaren alderdi teoriko hori aipatzean.

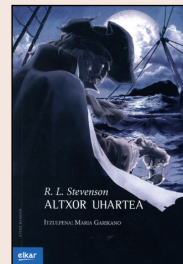
Zergatik?

Altxor Uhartea, Stevensonen gainerako saiakera, ipuin, poema eta abar guztiak bezala, gogoeta sakon baten ondorio delako. Eta nobela honek, bere modura, giza esperientziaren berri ematen du.

egileari galdezka

Pirata baten kutxan aurkitutako uharteko mapa

Ametsak eta desirak ez al dira errealtatearen atal? Izan al da sekula urre bila ibili ez den umerik? Edo pirata, militar buruzagi ala bide-lapur izan ez denik? Honelako gogoeak zituen buruan R. L. Stevensonek *Altxor Uhartea* abenturazko nobela idazterako orduan. Jim Hawkins mutikoa du kontalari eta heroi nagusi eleberriak, eta haren begietatik ikusiko ditu irakurleak altxor bila espedizioan parte hartzen duten guztien ezaugarriak. Hel-duen mundura egindako lehen bidaia da hura gaztearentzat, eta maiz nahastuta geratzen da ezagutzea egokitu zaion jendearen aurrean, ez baita gai haien artean zintzo-zintzorik, ez gaizto-gaiztorik aurkitzeko. Batere gustuko ez zuen pirata baten marinela-kutxan aurkitu zuen Flint itsaslapur beldur-garriaren altxorra gordetzen zuen uhartearen

Altxor uhartea

R. L. Stevenson

ELKAR

316 orrialde

19,45 euro

mapa. Konfiantzako pertsonari bere aurkikuntzaren berri eman orduko, harantz abiatzea erabaki zuen espedizio oso batek, mutikoa tartean zela, *Hispaniola* baleontzian. Eskifaian, ordea, isilka sartu zitzaizkien altxorraren mapa bereganatzeko grinaz zebiltzan itsaslapur ugari. Baina horretaz berandu ohartu ziren, enbaten erasoa itsasoan jasaten ari zirenean. ■

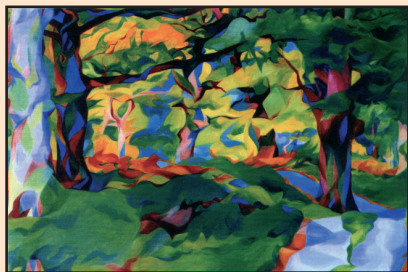
Ezpalak

JON TORNER

Kemen Lertxundi poeta eta musikari ondarrorak *Galdutako zubixak* (Gaztelupeko Hotsak) bere aurreneko diskoa plazaratu du. Kanta batzuk www.myspace.com/kemenlertxundi webgunean entzun ditzakezue.

Toti Martinez de Lezea idazle gasteiztarrek haurrei zuzenduriko *Nur eta irlandar gnomoa* eleberria argitaratu du Erein argitaletxearen bidez. Euskaraz eta gaztelaniaz idatzitako obra horrek zortzi urteko haur baten eta urrutitik etorritako ipotx baten arteko gorabeherak kontatzen ditu. Nur izeneko pertsonaiaren abenturetan oinarritutako bildumaren lehenengo alea da. Hurrengo urtean beste liburu bat argitaratzeko asmoa du autoreak. *Nur eta irlandar gnomoa* Juan Luis Landak ilustratu du.

UR kultur taldearen ekimenez, hamar pintoreren obrak jarri dituzte ikusgai Senpereko Larraldean. Jose Mari Apezetxea, Kepa Arizmendi, Gonzalo Etxebarria, Hortense Häusling-Fourneau, Peio H., Rikardo Paskual, Ana Marin, Tomas Sobrino, Auxtin Zamora eta Rafäelle Van Hulle artisten lanak. Azpian Hortense Häusling-Fourneuren *Dantxaria* oleoa duzue.

Atxukale.com webgunean Mutriko kanta zaharrak biltzen hasi dira herriko hainbat eragile. Internauta batek egindako proposamenari heldu eta kanta horiek betiko desagertu ez daitezten ari dira lanean. Inon jasoak ez zeuden *Arno'ko Gurutza*, *Mutriku herria*, *Bi aeroplano*, *Hiru ta hiru sei* eta *Gabon Gabonketa* bezalako abestiak jaso dituzte dagoeneko. Bildutako kantekin herriko ikastetxeetan zabalduko den CDa plazaratuko dute Mutrikuko hainbat musikaririk. Bertso eta musika eskoletako kideak, ikastetxeak, kultur eragileak eta Udaleko Euskara Batzordea ari dira proiektuan parte hartzen.

Argazkiak.org: abian da fotolog zerbitzu euskalduna

ARGAZKIAK.ORG doako zerbitzua da. Fotolog.com-en edo Flickr-en ez bezala, nahi bezain beste argazki gorde eta partekatu daitezke doan webgune horretan. Zerbitzu euskalduna da gainera, eta eskainiko dituen edukiak libreak izango dira. CodeSyntax enpresak jarri du abian proiektua. Webgunearen gaineko informazioa biltzeko blog bat ere sortu dute: www.blogak.com/argazkiakorg.

ZIHARA (CC-BY-SA)

“Non, nondik, alde, aurka” liburua online jarri du Artelekuk

GABRIEL VILLOTA TOYOSEK idatzitako *Non, nondik, alde, aurka*. *Arteari buruzko euskal kronikak mendearen hasieran* liburua PDF formatuan deskarga daiteke Artelekuren webgunetik (www.arteleku.net). Lan horretan jasotako iritzi-zutabe eta testu gehienak Gara egunkariaren Mugalari gehigarrian plazaratu zituen Villotak, 2000 eta 2004 bitartean. Gainerakoak hainbat artistek idatzi dituzte. *Non, nondik, alde, aurka* liburuak jarri du abian *Kritika* bilduma.

Rafa Zulaika Baionako Euskal Museoko zuzendariak *Aldaketa* 16 aldizkarian: «Izendapenari esker jende gehiago joango al da Ekaingo erreplika ikustera? Ez dut uste. Sakonagora joko nuke. Ondarearen benetako gizarteratzea lortu behar dugu (...) Urdaibaikoa gauzatzen ez bada ere, orain bezala, Guggenheimaz jarraituko dugu hizketan. Besterik ez balego bezala. Museoaren Legea behingo batean kontutan harturik, Euskal Herri osoko museo arteko—Ipar Euskal Herria barne—politika, plangintza... bideratzeko erabiliko nituzke 100 milioi euro horiek. Nor da nor euskal museotan? Nork egin behar du zer? Zergatik museo batzuk itxuraz primeran daude eta beste batzuk sufritzen bizi dira? Zergatik daude museo arteko desorekak?».

Iñaki Aldekoa idazleak *Deian*: «Gurea bezalako literatura eta kulturen arrisku nagusia txokkeria izaten da. Nik ere maite dut gurea, baina konplexurik gabe, errekonozituz ez garela gauza handia izan (...) Gurean izan behar du, inon izatekotan, ezaguna gure literaturak. Azken finean, euskal literatura euskaldunok irakurtzeko idatzi izan da. Bizirik eta osasuntsu dagoen literaturaren oinarriak hizkuntza batean eta kultura batean daude sendo. Kanpoan ezagutzeak gero datoz (...) Berez literatura kritikak eta literaturaren historiak zerbaitetarako badira idazleen lana hobe eza gutzen laguntzeko dira. Hala, ko historia liburuek euskaldunok geure burua hobe ulertzeko eta ezagutzeko balio beharko lukete».

Aita homosexuala berreraikitzen

Fun home, Alison Bechdel, 233 orrialde.

Hotza. Hitz hori aukeratuko nuke Alison Bechdelen *Fun home* nobela grafikoan narratzaileak darabilen tonua deskribatzeko. Beharbada liburu autobiografikoa izateak eragina izango du, nork bere buruarekin distantzia neurtu beharrek-eta. Irakurle honi ordea, hoztasuna narrazioa gauzatu ahal izateko hautu teknikoa baino, estetika baten adierazle iruditu zaió.

Pennsylvaniako (AEB) Beech Creek herri txikian jaioa, Bechdelen aita institutuko irakaslea eta herriko ehortzetxe-ko zuzendaria zen. Etxe viktoriar batean bizi zen familia eta aitaren zaletasuna –obsesioa– eraikin hori dekoratzea zen. Kamioi batek harrapatuta hilko da aita. Gertakari hori da kontakizun osoaren ardatza: behin eta berriro puntu horretara itzuliko da narratzailea, aita istripuz hil ote zen ala bere buruaz beste egin zuen jakin nahian.

Istoriok aurrera egin ahala izango dugu, Bechdelekin batera, bere aitaren sexualitate ezkutuaren berri: soldadu izan zenean beste mutil batekin izandako harremana edo bere ikasle batekin izandakoa, besteak beste. Familia heterossexual tradizionalaren maskarapean dena, noski.

Aita berrezagutzeko lan horretan bere burua ere aurkituko du narratzaileak; lesbiana da Bechdel, baina unibertsi-

tate garaian izandako zalan-tzen ondoren familiarekin garbi hitz egin zuen horretaz; aitak inoiz ez zuen pausoa eman –hil aurretik idatzi zion gutun batean “ez naiz heroi bat” esan zion–.

Lan autobiografikoa dela esan dut hasieran. Garrantzitsua izan daiteke hori liburua eskutan hartzean, baina ez da inolaz ere komiki hau bereizten duen ezaugarri bakarra. Esango nuke hiru zutabe nagusik ematen diotela indarra Bechdel formulari: pertsonaien pose hieratikoa oso ondo ezkontzen da narratzailearen izotzarekin; kolore zuri eta urdin argiek asko laguntzen dute protagonistak Steven Seagal baino apati-koago irudikatzen; eta saltsari azken ukitua emateko, literatura garaikideko –Camus, Joyce...– eta mitologia klasi-ko erreferentziak. A, eta umore beltza, noski. Denak ere familiaren giro artikoa irudikatzen bideratutako aukerak dira eta liburu osoari batasuna ematen diote.

GORKA BEREZIARTUA

Jaso astero ARGIA etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

INDEPENDENTZIA
ASTERO IKUSTEN DA

Izen deiturak:
 Helbidea: Posta kodea: Herria:
 Herrialdea: Jaioteguna:
 N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:
 Ordainketa mota: ☐ Bankuz
☐ Taloez
☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647
 Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik
 Banku edo aurrezki kutxa:
 Titularra: N.A./I.F.K.:
 Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:
 Entitatea: Sukurtsala: K.D.: Kontu zenbakia:
 Data: Sinadura:

Harpidetza-orri hau zure datuekin bete eta helbide honetara bidali: **142 P.K. / 20160 Lasarte-Oria –Gipuzkoa–**

Aukeratu ongietorri oparia

“Kirolaz badakit”
mahai-jolasa

“888 txiste”
liburua

“Txoriak txori”
lamina

%25eko beherapena
ikasle bazara

Urtebeteko harpidetza:
2008ko prezioak

135 € Hego Euskal Herrian
165 € Ipar Euskal Herrian

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
LANDER MUÑAGORRI

Altzo-Amezketak (Gipuzkoa)

Txikiak bai,
exkaxak ez

Amezketak erreken ibarrean, Aralar mendikatearen altzoan, lasaitasunez betetako bi herrixka pausatzen dira. Landa arkitekturako etxebizitza esanguratsu ugariaren jabe, Altzo eta Amezketako lurak pertsonaia entzutetsuen jaioterri izan dira.

Ibilbidea Alegian hasiko dugu, Oria ibaiaren ertzetik gora abiatzen den errepidea hartuta; igotzen hasi eta berehala, Altzo-Azpira iritsiko gara. San Salvador elizaren inguruan zabal-tzen da auzoa, handik igarotzen den erreka-bideari egokituta. Duela urte batzuk, elizan egokitze lanak egiten ari zirela, erromaniko garaiko hormak topatu zituzten, eta haiek aprobeztatu zuten kriptak zuten. Eraikina Gipuzkoako jaunak eman zien San Juango beneditarrei 1025. urtean, eta

hori egiaztatzen duen agirian Gipuzkoako probintziaren aipamenik zaharrenak daude jasota.

Bidean aurrera, Errota-txiki, Konde-errota eta Ipintza Haundi baserria bistaratuko ditugu; azken hori, Altxoko Handiaren jaiotetxea. Migel Joakin Eleizegi (1818-1861), edo Altxoko Handia, gaztaroan izan zuen gaixotasun baten ondorioz bi metro eta 40 zentimetroko garaiera izatera iritsi zen. Haren handitasunaren lekuko izateko

aukera edukiko dugu bere jaiotetxean. Egiazko neurriekin egindako Eleizegiren eskulturaren aldamean jartzean jabetuko gara gizon-tzar haren tamainaz.

Altzo-Azpitik aurrera doan bideari jarraitzen badiogu, Altzo-Muinora iritsiko gara txango lasai eta atseginean. Bi auzoak sakabanatuta daude, eta hori dela-eta garai batean elkarren independente ziren. Bazuten akordio bat ordea. Haren arabera, bateko nahiz besteko alkatea hautatzen zuten

Aralar mendikatea nabarmentzen da Tolosaldeako inguru honetan. Argazkiaren ezkerreko aldean, Altxoko herri-gunearen zati bat.

Landa arkitekturako adibide esanguratsuak aurkituko ditugu ibilbidean. Eskuineko argazkian, Amezketa, muino artean gordeta.

txandaka, urtero. XVII. mendean jaso zuen Altzok hiribildu titulua, 1374tik Tolosaren mende baitzegoen herria, Amezketa gisan.

Behin herriaren gune nagusia, enparantza nagusia ikusiko dugu; Altzoko bilgune sozial nagusia eraikin ikusgarriek inguratzen dute, eliza kasu. Herrian apur bat barneratuz gero, Etxeberri, Otsegi eta Lizarribar baserriak topatuko ditugu, landa arkitekturako adibide esanguratsu eta ikusgarriak.

Altzoko errepideari jarraituz, Alegia edo Amezketa joateko bidegurutzera ailegatuko gara. Amezketa errekarri jarraitzen dion

errepidean gora abiatuko gara, basoaren gerizpetik. Bedaio eta Amezketa ibaiek bat egiten duten lekura heltzen garenean Ugarte auzoa topatuko dugu. Gune txikia da, Errosarioko Ama elizaren inguruan pilatutako hainbat eraikinek osatzen dutena. Eliza XVIII. mendean handitua da, baina egun oraindik erromaniko garaiko ate bat gordetzen du, Gipuzkoan garai horretako adibide bakarrenetakoa. Barruan XII. mendeko Andra Mari-ren taila bat dago gordeta. Auzoa txikia izan arren, pilotari handi baten sorlekua da: Joxean Tolosa, 1989ko buruz buruko txapelduna eskupilotan, eta gaur egun ETBko pilota emanaldietako esataria.

Amezketa (1764-1823) bertsolari eta zirtolari ezagunaren eskultura dago; bera da herriak izan duen pertsonaia entzutetsuenetarikoa. Herriaren beheko gune honetan, baserri-etxe ederrak ikus ditzakegu, Letradoenea eta Doloxenea kasu.

Herriak bi eremu nagusi ditu, eta bien artean plazatxo bat, Errotazar izeneko errota eta guzti. Egund ez dabilen arren, baserri bilakatua dago, eta urak biltzeko gailuen aztarnak gordetzen ditu oraindik. Amezketa goiko gunera iritsiz gero, San Bartolome eliza topatuko dugu, XVI. mendeko eraikin ederra. Han, oraindik, argizaiolaren erritoaren tradizioari eusten zaio, egun kasik galduta dagoen usadio zaharra.

Ibilbideari amaiera emateko Tourseko San Martin ermitara zuzenduko gara. Parrokia nagusia baino zaharra goa da; XII. edo XIII. mendeko San Martinen irudi bat bazen, egun apaizetxean jasorik dagoena. Nabarmenekoak dira baselizatik gertu ditugun parajeak. Bide guztian zehar Txindoki ikuspegitik kendu gabe izan badugu ere, hemen mendia gainera eroriko zaigula dirudi. Ibilbideari amaiera emateko leku paregabean gaude, Urzabal eta Arritzaga amildegiak parez pare ditugula. ■

Amezketa errekarri Fernando gogoan.

Erroten bidetik

Errekan gora jarraituz hainbat erroterekin egingo dugu topo. Garai batean amezketarren ekonomia oinarri nagusienetako bat zen, baina gaur egun geldirik ikusten ditugu errekek oraindik indarrik badauka ere. Errotek bira egi-teari utzi diote, eta haien lekua hartu dute paper fabrikek.

Amezketa herri-gunera iritsi eta berehala ikusiko dugu lehenengo interesgune garrantzitsua, herriko plaza. Udaletxe eta frontoiaz gain, Fernando

DESCUBRE
TOLOSALDEA
EZAGUTU

EUSKADI
con mucho gusto

TURISMO
GIPUZKOA

TOLOSAKO **UDALA**

TOLOSALDEA
GARATZEN

www.tolosalde.net

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

BIOLOGIA

Ostrak arriskuan

FRANTZIAKO ESTATUKO ostrategietako ostra gazteek izugarrizko hilkortasuna dute, eta zientzialariek ez dakite ziur horren arrazoia. Orain bizpahiru aste nabaritu zuten hazitzaileek hilkortasuna oso handia zela. Ifremer institutuaren arabera, hamabi eta hemezortzi hilabete bitarteko ostra gazteen hilkortasuna %40tik %100erakoa da, lekua- ren arabera. Horrela jarraituz gero, 2009-2010 urteetako uzta hutsaren parekoa izan- go dela uste dute.

Estatuko uzta handiena Normandian izaten da. Bada, une honetan ez da ostra gazterik hango haztegitan. Beste era bate- ra esanda, 30.000 tona ostra hil dira. Ez da ahaztu behar Frantziako estatuak, Europa- ko ekoizle nagusiak, urtero 130.000 tona ostra hazten dituela.

Europako ostra ekoizle handiena da Frantziako estatua, baina azken asteetako hilkortasunak krisia eragin du. Argazkian: ostrak salgai Lyongo merkatuan.

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

Berehalako zakil-zutitzeak eragiten dituen aerosolezko Viagra

DUELA HAMAR URTE agertu zen "pilula urdina", eta adituek diotenez mugarriz garrantzitsua izan zen gizonezkoen dis- funtzio sexualak konpontzeko aspaldi hasitako borrokan. Viagrari esker, sexu-jarduera bertan behera uzteko tenorean zeuden gizonezko askok berriro ere arrakasta osoz eduki ahal izan dituzte sexu-harremanak, bestela- ko metodo erasokorrangoetara jo beha- rrik gabe. Viagraren erosotasuna eta eraginkortasuna ukaezinak diren arren, botika horrek badu eragozpen bat:

bere eragina denbora batez atzeratzen dela, hau da, ez dela erabiltzaileak nahi lukeen bezain azkarra.

Viagraren lehengai aktiboak nekez disolbatzen dira heste meharrean, eta hortik odolean sartzen dira. Prozesu horrek atzeratu eta zaildu egiten du Viagra odol-zirkulazio- an sartzea, eta horregatik erektzioa gertatzeko 30-45 minutu bitartean behar izaten dira. Orain ikertzen ari diren botika berria arnastu egiten denez, ez da heste meha- rrean barrena metabolizatzen, eta horrexegatik askoz ere bizkorragoa da, tentetxea ia berehala gertatuz.

Viagra pilulekin beharrezkoa da aurrez estimulu sexuala egotea.

Botikaren bi agerpen horien arte- ko aldeak ez dira hor amaitzen. Via- gra pilulek zakilera iristen den odol- fluxua gehitzen dute, nolabait esateko. Ondorioz, beharrezkoa da aurretik estimulu sexualen bat ego- tea, zakilaren tentetxea lortu eta ondoren hari eusteko. Aerosolean komertzializatuko den Viagra berriak, berriz, ez du zakilaren gainean jardut- en, zuzenean garunean baizik; erek- zioa izan dezala "agintzen" dio garu- nari, eta beraz, ez da aurrez

sexu-kitzikadurarik behar izango. Itxura guztien arabera, jatorri psikologikoa duten inpotentziak zuzentzeko oso eraginkorra izango da botika berria.

Oraindik ere ikerketa fasean dago botika berria, baina adituen usteak eta aurreikuspenak ondo bidean, bizpahiru urte barru merkatuan egongo dela esan deza- kegu. Beste kontu bat izango da zein preziotan, eta noren kontura izango ote den: erabiltzailearen kontura ala Gizarte Segurantzako diruen, alegia gu guztion diruen kontura.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Marru bi

LIZTOR ETA ERLE BURRUNDAN, etxe aurreko belazeko malkar eta pendizetan zeharka-saiheska, jorraia eskuan, kardu ehizan nabil. Tupa gaineke buztin lurra da, luizigai aproposa, egutera eta artaldearen urte osoko bazkalekua. Lur mehea eta ardi-kaka, hots, nitrogeno gehitxo dituen sail bero eta lehorra. Kardu-leku aparta, bai alajaina. Eta kardu jendetik bada. *Cirsium* generoko astakardu eta kardu latzak nagusi: *eriphorum*, *filipendulum*, *palustre*, *arvense* eta *vulgare* espezieak behintzat badira. Hau da hau esposizioa! Berozalea izaki, honek ere alde du klima aldaketa. Azienda behar baino gehiago ibiltzen den tokietan izurrite larria da, eta pozorik erabili nahi ez duenak asto karduzale amorratuak zaldaleak irabazten ikusi edo jorraia dantzatu beste aukerarik ez du. Etxeko astoa mendiarren beste aldeko itsas-bista ederrak dituen hegalean dabil, urteroko sexu-turismo bueltaxkan, eta haren arrantzen hotsera jorraia eta biok dantzatu behar.

Ez zahagi, ez zahato gabeko jorrai-dantzan ari naizela, maldan zeharka, gurdia irauli gabe zamatu eta eramanez ahal izateko gupil-zuloaren ertzean bi marrubi gorrimin. Eskua luzatzen eta alferrik ari nintzela jabetu naiz, berriz ere ziria sartu dit sasi-marrubi, *Duchesnea indica*, arraioak! Laster lehorte zaizkit ahoko urak! Marrubiaren bixkia da sasiko hau. Antza ikaragarria dute, hark zuria eta honek horia duten lorea izan ezik. Jatorri duen Asiako hegoaldeko XVII. mendean ekarria da, ur-aska eta lorategi ertzen apaingarri.

Txingurriek eta txoriek zabaltzen dizkiote haziak eta XIX. mendean amaierarako Europa osoan bertakotua zen. Fruitua marrubiaren oso berdina da, baina beste muturrekoa. Jateko txarra da, aho sabaian latza da eta liseriketa berotzen du. Dastatu eta ez duzu sekula ahaztuko. India eta Txina alde horietan sendabelar ezaguna dute. Azaleko txaplata edo enplastoan hemen berbena (*Verbena officinalis*) erabiltzen dugun tankeran eta bere ura hartuz, aldiz, gure pasmo-belarraren eran (*Anagallis arvensis*), gorputz osoa garbitzeko. Minbizi batzuei aurre egiteko beste landare batzuekin nahasian erabiltzen dute. HIESa eragiten duen GIB birusa astindu eta apaltzeko bere balizko kemenaz ikerketa bat baino gehiago burutzen ari da. Badaezpada ere, etxeko pendizean zaindu beharko dut...

Marrubia...

... eta sasi-marrubia.

Zientzialariak hiru hipotesiren arabera ari dira lanean: uraren tenperatura handitzeak sentiberago bihurtu ditu ostrak bakterioen aurrean, alga toxikoren bat da; edo birus berria azaldu da.

Lehen ikerketen arabera, badirudi uren tenperaturaren igoerak zerikusi handia duela hilkortasunaren hazkundean, ostra helduak jada hasi omen baitira gametoak askatzen, eta normalean abuztu edo irailera arte ez da hori gertatzen. I

BIOLOGIA

Sagar eta udareen arnabideak ikertzen

SAGARREK ETA UDAREEK airea gordetzeko eta zirkulatzeko sistemak dituztela jakin badakite ikerlariek, baina orain arte ez dira ongi ezagutu mekanismo horiek. Duten garrantzia begien bistakoa da, horren arabera lehenago edo beranduago usteltzen baitira.

Belgikako Leuven-eko Unibertsitate Katolikoko bi ikerlarik hiru dimentsiotan ikusterik izan dituzte bi fruta horien aire-sistemak, ESRF erakunde europarraren teknologia erabiliz.

Sagarretan, aire-sistema zelulen arteko zulo ez-erregularrek osatzen dute. Udareetan, berriz, elkarrekin konektatutako tutuek topatu dituzte aipatutako ikerlariek.

Sagarrek eta udareek, osasuntsu irauteko, airea izan behar dute barnean, bestela usteltzen hasten dira. Ikerlariek ez dute oraindik topatu aire-sistemen logika; lortutakoan, izugarritzko aurrerapausoa egingo da sagarren eta udareen kontserbazioari dagokionez. I

Sagarrek zelulen arteko zuloak dituzte. Udareek, berriz, tutueria-sistema. Biek atxiki behar dute airea barruan, ustelduko ez badira.

ideia batetik errealitatera

web garapeak

multimedia

aholkularitza

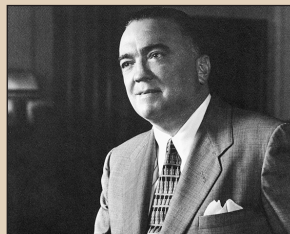
edukiak

iametza[®]
interaktiboawww.iametza.com
T.943 37 67 16

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Izar bat jaio da: FBI

Ezkerrean, FBIko agenteak, bulegoko buruak agindutako janzkeraz. Goian, Edgar Hoover, agindu hura eta beste asko eman zituen gizona.

WASHINGTON, 1908. Uztailaren 26an, AEBetako Justizia Ministerioko buru Charles Bonapartek ordura arteko ohitura eten eta zerbitzu sekretuei konturik eman behar ez zioten agente taldea kontratatu zuen. 34 lagun ziren eta *Bureau of Investigation* delakoa osatu zuten.

Lehen Mundu Gerran, herrialde etsaietako etorkinak zelatatzen jardun zuten buru-belarri. 1929ko porrot ekonomiko ezagunak, ordea, gero eta lasaiago zebiltzan gangsterrei begira jarri zituen bulegoko agenteak. Bigarren Mundu Gerran, sabotajea, subertsioa, espioitza eta desertzioa bilakatu ziren taldearen jomuga.

Ordurako J. Edgar Hoover zen zuzendaria; ia 50 urte emango zituen karguan. Hark eman zion taldeari gaurko izena (*Federal Bureau of Investigation*) eta, neurri handi batean, izana. Erakundearen itxura behintzat ederki zaindu zuen; besteak beste, agenteak gero hain berezkoa bilakatu zitzairen janzkera eramatera behartu zituen: trajea, gorbata eta kapela, eta neguan gabardina eta beroki luzea.

Gerra amaituta, sobietarrak bilakatu ziren etsai nagusi, eta mehatxu gorria edonon ikusten zuten Hooverren gizonek. Sukar antikomunista Sorgin Ehiza deitutakoarekin iritsi zen gailurrera. Intelektualak kriminalak bailiran tratatzen zituzten bitar-

tean, J. Edgar Hooverrek benetako kriminalekin, Mafiako buruekin, afaldu ohi zuen jatetxe ezagunetan.

Baina abila zen FBIko burua bere gaineko susmoak uxatu —besteak beste, homosexuala izatea, publikoki joera hori gaitzetsi eta horren aurka jazarri arren— eta besteei egozten. Hollywoodeko hainbat izar estu hartzen zituela, FBI bera pantailetako izar bihurtu zuen.

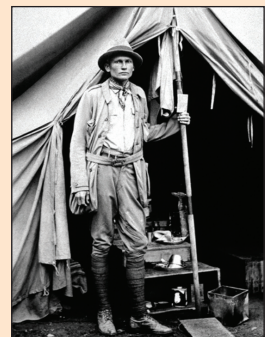
1959an hasi ziren *The untouchables* telesaila emititzen, Elliot Nessen gorabeherak kontatuz. 60ko hamarkadan gorbata eta kapeladun heroiak pantailan ugaltzen ziren bitartean, bulegoak ez zuen hamarkadako kasurik garrantzitsuenak argitzea lortzen: Kennedy eta Luther Kingen hilketak. Hoover 1972an hil zen eta harekin batera amaitu zen mende erdiko agintaldi zorrotza. FBIk ez zuen berriro izango hamarkada haietan lortutako boterea.

1974an, Watergate eskandaluan, CIA izan zen protagonista. 2005. urtera arte ez genuen jakin kasu hartako giltzarria, *Deep Throat* (Eztarri Sakona) ezizenez ezaguna, Mark Felt zela, orduko FBIko bigarren burua.

Ehun urtean, munduko agenterik ezagun eta mediatikoenak, haien inguruko film eta telesailak bezala, izugarri ugaltu dira. 34 lagunentzako bulegotxo hark 30.000 langiletik gora dauzka egun. ■

ARRASTOAK

MACHU PICCHUren aurkikuntzaren historia aurki alda daiteke, Mendebaldeko ikuspegitik beti ere. 1874ko mapa alemaniar batean hiri inka argi eta garbi adierazita agertzen da. Horregatik, historialari talde batek “meritua” August Berns alemaniarri eman dio, eta Hiram Bingham orain arteko deskubritzaile ofizialari kendu. Beste batzuek, aldiz, Peruko herritarrek besteak beste, ez diote ez bati ez besteari inolako meriturik aitortzen, haien ustez biak hala biak espoliatzaile hutsak izan zirelako.

Goian, Macchu Picchu. Horren azpian, Hiram Bingham, orain artean arrastoen deskubritzailetzat jo izan dena.

Etorkinak hezkuntzan

Mahai-ingurua

Joseba Ibarra

Maria Jesus Imaz

Victoria Mendoza

Mario Zapata

Iritzia

Elisabeth Altolagirre
(Urretxu-Zumarraga Ikastola)

Begoña Zestau
(Sakanako Mankomunitatea)

**Maria Julia
Xinemi García
Lismey** (ikasleak)

- Nola saihestu ikastetxe-getthoak?
- Integrazioa ulertzeko bi modu:
asimilazioa eta elkar trukea.
- Hezkuntza eta hizkuntza ereduak egokitzea falta da.
- Kanada: eredu mundu mailan.

Nola kudeatu migrazioa etxean anfitrioi ez bagara

EHUko Udako Ikastaroetan, *Aniztasun berrien harira* izeneko ikastaroan nortasunaz eta hizkuntzaz aritu ziren hizketan joan den astean. Jon Sarasuak, besteak beste, euskarak hizkuntza hegemonikoa izan gabe errealitate anitzean bizirautek izango al duen galdetu zuen.

ONINTZA IRURETA

XXI. MENDEAN, aniztasun berriaren gizartearen zein espazio dagokio euskarari? Zein espazio Euskal Herriko bi erdara handiei? Eta etorkinen hizkuntzei? XXI. mendean euskarak hegemonikoa izan gabe bizirauteko aukerarik izango al du?

Jon Sarasuaren galderak dira. Berak gogoeta inpresionista egingo zuela aurreratu zuen hizketan hasi aurretik. Segidan koadro horren pintzelkada batzuk jaso ditugu bere hitzetan.

Euskarak estatua behar al du?

Hizkuntz hegemoniari lotuta hiru bide aipatuko ditut. Lehena: etsi dezagun euskarak bere lurraldea izango duenaren ideia horrekin eta lurralderik gabeko sare izaten asma dezagun, neurri batean behintzat. Sor dezagun beraz, euskal sare minoritarioa. Bigarrena: pentsa dezagun euskarak biziraun dezan lurralde hegemonia behar duela. Ez dezagun ideia hori baztertu eta etorkizunera-ko has gaitezen lurralde hegemoniaz eztabaidatzen. Hirugarrena: eman diezazkiogun lurralde kontzeptuari adiera metaforikoak, lurralde hegemonikoez hitz egin dezagun, hau da, pluralean mintza gaitezen. Sortu edo garatu ditzagun hegemonia guneak. Esate baterako, unibertsitateko fakultatea izan daiteke bat.

Onartzen dut hegemonia guneen sorrera planteatzea ihesbidea izan daitekeela batzuetan, erretzen gai-

tuen gaiari heltzen ez diogulako, alegia, lurraldearen beharrrari. Hegemonia guneak nahikoa al lirateke euskarak bizirauteko? Ez dakit. Horregatik, hiru bideak osagarritzat ditut.

Diskurtso modernoek ez digute biderik ireki

Modernitatearen balore nagusiak josi ezinik dabilta. Askatasunak eta berdintasunak hartu dute elkar josteko ardura, haurridetasunak labain egin du eta identitatea falta da. Nortasunaren gramatikarik ez du sortu modernitateak. Eskema zahar horretatik saiatzen gara gauza berriak asmatzen, hizkuntz komunitateen ezagutza minimorik gabe. Ez sozialismoak, ez liberalismoak, ez digute balio hizkuntz dinamikez aritzeko. Eleaniztasun politika *korrektoei* kutsu bera darie, ez dute proposatzen hizkuntz nortasunerako biderik, ez da sakontzen sakondu behar den lekuraino.

Aniztasun berriaren
aurrean bi begiratu daude:
bizi kinkan dagoen
hizkuntzarena eta
hegemonia duten
hizkuntzena

MONIKA DEL VALLE / ARGAZKI PRESS

Badut arrangura gai horri lotuta. Euskal Herrian, azken hamarkadatan, eta bereziki azken hamarkadan, hizkuntz nortasunari buruz hitz egi-terakoan fundamente falta dago. Fundamente eskasa agertu dute hizkuntzaren alorrean dabilzan politikoei eta baita idazleek, behi sakratuek ere.

Minduarien bagajea aniztasun berrian

Gure egoera existentzialak baliabi-deak ematen dizkigu migratzailearen aurrean. Badugu begirada etikoa, ekologikoa, enpatia migratzaileareki-

Identitate posteuskaldunaren bila

Xabier Aierdi soziologoak mahai-inguruan bildu zituen Fermin Etxegoien, Juan Kruz Lakasta eta Luis Fernandez. Identitate posteuskaldunetaz aritu ziren hirurak. Hona mahai-inguruko printza batzuk, beraien hitzetan jarriak:

Fermin Etxegoien estetika ez-gustagarriaz

Posteuskaldunak euskara modu arautuan jaso du. Gero, euskaraz bizi da edo ez. Euskaraz ez bizitzea aukeratu dutenen artean bi multzo daude; batzuek diote euskara ez darabiltela erdaldunek gaztelania inposatu dutelako eta beste batzuek garbi adierazten dute beraiek, beren kabuz, aukeratu dutela erdaraz egitea. Nire ustez, euskaldun edo erdaldun bizi izatea aukera pertsonala da.

Euskararen estetika ez da gustagarria askorentzat, erdarak primeran funtzionatzen du. Utzi ditzagun alde batera "euskaraz egin" eta horrelako kanpainak, utzi "konpromisoa" moduko hitzak alde batera. Egin dezagun kontrakoa: euskara plazer estetikoia izan dadila, gustagarria.

Lortuko al dugu jendea euskaldun bihurtzea konturatu gabe?

Juan Kruz Lakastaren stripteasea

Kontraesanak, tabuak ukitzen edo ferekatzen saiatuko naiz.

✓ Ama euskaldunberria umeari euskaraz ari zaio. Galde-tu diote ama horri nola moldatzen den euskaraz umearekin. Amak hala dio: "Ateratsen sait natural". Umeak ez ote du nahiago amak gaztelaniaz egitea? Eta nik ama hizkuntza gaztelania izanda ez ote nuke gaztelaniaz egin beharko nire haurrekin?

✓ Nafarroan D eredua gora egiten ari da. Etorkinek ez dute izena ematen D ereduan eta horregatik, gero eta

haur gehiago matrikulatzen dituzte D ereduan, etorkinekin bat ez egiteko.

✓ Gure irratria [Euskalerria Irratia] datozen hurrek euskañolez hitz egiten dute, haientzat erdara da hizkuntza bizia eta euskara zurruna eta inposatua. Nekez konponduko dugu hori. Nola esango dugu Tuteran D eredua baino ez dela ezarri behar?

✓ Irati Jimenezek *Berrian* idatzitakoaren harian, euskaldun zikina izan nahi dut: pornografiaz, ustelkeriaz... hitz egiteko. Baina seguru norbaiti Euskara Zikinaren Eguna okurrituko zaiola eta besteren bati Euskara Zikinaren Plan Estrategikoa.

✓ Zaragozako lagun ezkertiar majo batzuek esaten didate ez dutela ulertzen euskaldun izateko tema hori, beraiek munduko herritar sentitzen omen dira. Bada ni, munduko herritar euskalduna naiz.

Ezkerretik eskuinera, Xabier Aierdi moderatzailea, Juan Kruz Lakasta, Fermin Etxegoien eta Luis Fernandez.

Luis Fernandez errebelazioaren zain

Euskalduna izatea aukera kontzientea da ala zerutik datorren argia? Euskaldunak

euskaraz bizi nahi izateko neke hori jakinaren gainean hartzen du bere gain ala errebelazioa da? Nik 17-18 urte-ekin, euskaldun zaharra izanda, aukera hori egin nuen, neke hori hartu nuen. Orduan horri militantzia deitzen zitzaien, orain modan ez dagoen terminoa. Militantzia kulturala zegoen; "pose txuloa" ematen zuen euskarak. Militantzia politikoa ere bai; erresistentziak, debekatutakoaren kontra egiteak xarma zuen. Militantzia instituzionala ere bazen; instituzioak sortzeko zeuden: telebista, irratria, geroago herri komunikabideak, egunkaria... Orain halako militantziarik ba al da? Gazte baten buruan zerbaitek klik egiten ez badu zer? Arrakalak, krak-ak asko dira eta motibazioak gutxi.

ko. Badakigu zer den hizkuntza maitatzea, zaintzea. Euskarak hedapena baino iraupena izan du amets. Erresistentziaren, porrotaren, liseriketaren ondarea jaso du euskal komunitateak. Galtzaileak min dutenei ez die zanpatzaileak edo hedatzaileak bezala begiratzen. Ume beltzak euskaraz egiten duenean euskaldunak sentitzen duena eta gaztelaniaz egiten duenean erdaldunak sentitzen duena, ez dira gauza bera.

Dena dela, ez gaitezen inozoak izan. Migratzaileekiko, ez gara anfitrioi etxeko salan, gure etxean gazte-

Ume beltzak euskaraz
egiten duenean euskaldunak
sentitzen duena eta
gaztelaniaz egiten duenean
erdaldunak sentitzen
duena, ez dira gauza bera

lania da nagusi. Gu ez gara ez nagusi, ez zerbitzari. Nola kudeatu orduan migrazioak dakarkiguna? Eleaniztasunaz hitz egin dezakegu, baina ez gaude Londresen ezta Parisen ere. Aniztasun berriaren aurrean bi begiratu daude: bizi kinkan dagoen hizkuntzarena eta hegemonia duten hizkuntzena. Azken horiek hitz egin dezakete eleaniztasunaz, kulturartekotasunaz eta akademikoek teorizatu egin behar dute horri buruz. Alabaina, gutxi daukagu hortik ikasteko, haiek bizirauteko gramatikaren beharrik ez dute, guk bai. ■

Euskal Herriko adierazleak, lehen aldiz

Euskal Herriko langileen erdiak baino gehiagok zerbitzuen sektorean egiten du lan eta industrian gero eta gutxiago ari dira, ehuneko 30, hain justu.

Lehen aldia da Euskal Herri osoko adierazle ekonomiko eta sozialak ditugula. Gaindegia, Euskal Herriko ekonomia eta gizarte garapenerako behatokiak, landu ditu datuak. Laburpentxoak dugu hemen eta informazio osoa www.gaindegia.org-en.

DANIEL UDALAITZ

Argazkia: Mikel Martinez

ORAIN ARTEAN, Euskal Herriko egoera sozioekonomikoaren berri modu mugatua eta beraz, distortsionatuta jaso dugu, gure herrialdearen zatiketa administratibo sakona dela eta. Administrazio bakoitzak bere estatistikak eta analisiak egin izan ditu eta egiten ditu. Orain, lehenengo aldiz, Euskal Herri osoko ekonomia eta gizarte adierazleen berri izateko aukera dugu. Adierazle

Euskal Herriko adierazle sozial eta ekonomikoak

Enplegu gehiago zerbitzuetan industrian baino

✓ 2005eko datuen arabera:

Enpleguaren %59 zerbitzuak, industria %30, eraikuntza %8 eta lehen sektorea %3.

I+G gastuan ahul

Euskal Herria atzean dago Ikerketa eta Garapen gastuan, munduko herrialde nagusien aldean.

✓ 2003ko datuen arabera I+G:

Euskal Herrian BPGaren %1,3 bideratzen da horretara. Europar Batasunak %1,9, AEBk %2,7 eta Japoniak %3,2.

✓ Patenteak:

Euskal Herrian, milioi biztanleko patente onartuak 2,3 dira; Herbehereetan, ostera, 43,9. Nafarroan 6,2, Iparraldean 2 eta Euskal Autonomia Erkidegoan, 1,4 patente.

✓ Zientzia eta teknologian graduatuak (2003ko datuak):

Euskal Herrian graduatuak mila biztanleko 22,27 dira batez beste. Japonian 13,20, AEBetan 10,90 eta Herbehereetan 7,30.

✓ Zientzia eta teknologian giza baliabideak:

Euskal Herriak giza baliabideen %51 darabil eta 27 kideko Europar Batasunak %38,3. Lurraldeka, EAE da baliabi-

de gehien ematen duena, %54,9, Nafarroak %47,8 eta Iparraldeak %26,4.

Biztanleko BPG, Erosteko Ahalmen Parekatuan (EAP)

Barne Produktu Gordina EAPn, Europar Batasuneko eta Japoniako batez bestekoa baino altuagoa da, baina AEBkoaren azpitik dago. Nazioarteko Moneta Funtza 90eko hamarkadan hasi zen erabiltzen EAP adierazle ekonomiko gisa; herrialdeen bizimaila modu errealistan konparatzea du xede, herrialde bakoitzeko bizi-kostuaren arabera BPG kontuan hartuta.

✓ 2005eko datuen arabera:

Euskal Herriko biztanleko BPG EAPn

Emakumeen %17 pobrezia arriskuan

✓ **2004ko datuen arabera eta lurraldeka, pobrezia arriskua:** EAEn tasa %18,6koa da, %13,4koa Nafarroan eta %13koa Iparraldean. Batez besteko %17ko hori bera du 15 kideko Europar Batasunak.

✓ **Emakumezkoen enplegu tasa:**

15 eta 64 urte bitartekoan: %55,70. Europar Batasunean %56,20, Herbehereetan %66,40, Japonian %58,10 eta AEBetan %65,60.

✓ **2005eko datuen arabera, iraupen luzeko langabezi tasa:**

Euskal Herrian %2,40koa da, Europar Batasunean (27 kide) %4,50koa da, Herbehereetan %1,90koa, Japonian %1koa eta AEBetan %0,50koa.

✓ **Langabezi tasa:**

Euskal Herrian %9,50ean dago eta EB-27n %9,6an. Iparraldean %13,80, Bizkaian %11,40, Araban %8,80, Nafarroan %7,60 eta Gipuzkoan %7,10.

✓ **2004ko datuen arabera, gizarte babesa:**

Euskal Herrian eskaintzen zaion BPGren portzentajea EB-27koa baino askoz txikiagoa da. Euskal Herrian BPGren %19,7 bideratzen da, eta EB-27n, oster, %70,7. Lurraldeka, Iparraldean %31 bideratzen da, Nafarroan %19 eta EAEn %18,5.

horiek askoz gehiago hurbiltzen dira Euskal Herriko egoera sozioekonomiko errealea, orain arte Euskal Herrian indarrean dauden administrazioek –EAEkoak, Nafarroako Foru Erkidegokoak, Espainiako eta Frantziako Estatuetakoak eta Europakoak– eskaini dizkiguten adierazleak baino.

Gaudegia behategiak bildu ditu datuok. Orotara 22 ekonomia eta

gizarte adierazle aurkeztu ditu. Adierazle horiek bost esparru nagusitan banatuta landu dituzte: testuinguru ekonomiko orokorra, enplegua, berrikuntza eta ikerketa, gizarte kohesioa eta ekonomia-erforma. Adierazleok xehetuta bi taulotan dituzue. ■

26.533,1 eurokoa da, 27 kideko EBn 21.502,9koa, Japonian 24.384koa eta AEBetan 33.351 eurokoa.

✓ **Euskal Herriko eskulanaren produktibitatea landuneko EAPn:**

Eskulanaren produktibitatea %117,9 da batez beste. Europar Batasunean (25 kide) %100 da.

✓ **Lurraldeka:**

Arabian %124,8, Bizkaian %122,3, Gipuzkoan %117,3, Nafarroan %110,8 eta Iparraldean %110,2.

✓ **BPGren %26,01 esportazioei dagokien**

27 kideko Europar Batasunean berriz, %35,95 eta Herbehereetan %66,39.

Japonian %13,30 eta AEBetan %10,17.

Errenta erabilgarria pertsona aktiboko, Espainiaren eta Herbehereen gainetik

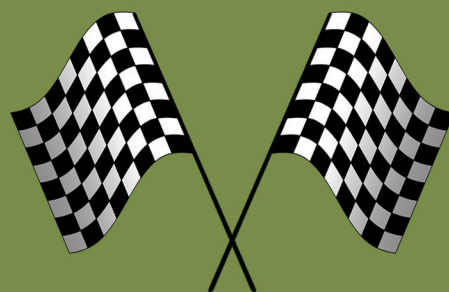
2004ko datuen arabera, Euskal Herria Espainiaren eta Herbehereen gainetik dago, baina Frantzia baino beherago.

Euskal Herriko batez besteko errenta 31.346,77 eurokoa da, Herbehereetan 27.442,22koa, Espainian 24.964,10 eurokoa eta Eslovakian 7.206,28koa. Frantzian, aldiz, handiagoa da, 38.366,40 eurokoa.

Olaberriako zirkuitua

Gida eskola

Karting-a

Gainera auzoa, Z/G

20212 Olaberria

☎ 943 16 08 62

www.vilarinomotor.com

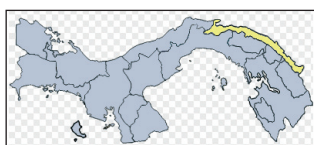
info@vilarinomotor.com

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Kuna haurrak eta irakasle gaztelaniadunak

KUNA YALA, kuna herriaren lurraldea, Panama ipar-ekialdean dago eta Kolonbiako mugaraino iristen da, Karibeko itsasertzean zehar. Kultura arteko Hezkuntza Elebidunaren erreforma gauzatzen ari dira, zer konpondua bai baitaukate.

Kuna Yala herria horiz markatua ageri du Panamako mapan.

Robert Scarcia kazetariak idatzi du Panamako kuna herriari buruz

www.gipuzkoa.euskara.net webgunean. Hezkuntza kuna herriak eta, batez ere, kuna hizkuntzak duen egoeraren isla da Scarciak kontatutakoa: “2002an, 2003an, 2004an eta 2005ean, hurrek gaztelaniadun irakasleak izan zituzten haur eskoletan, eta kuna hiztunik ez. Kuna hurrek beren hizkuntza baino ez dakite, ordea, eta ezin dute ikasketa prozesu normala osatu, halakoetan ama hizkuntza erabiltzen baita komunikazio tresna nagusitzat. Horregatik dira kuna hurrek hain lotsatiak, itxura batean”.

Elhuyarren hizkuntza zerbitzuak on-line

ELHUYAR FUNDATIOAK www.elhuyar.org/hizkuntza-zerbitzuak webgunea jarri du martxan. 1972az geroz-

tik sortu dituen tresna eta baliabideak bildu dituzte bertan, hizkuntzaren arloan lan egiten duten profesionalak zein gainerako herritarrek erabil ditzaten. Hiztegigintza lan guztia kontsultatu, hiztegien plugin-ak deskargatu eta telefono mugikorrerako euskara-gaztelaniazko hiztegi murriztua eskuratu ahal dira webguneretan, besteak beste. Zientzia eta Teknologiaren Corpora, CorpEus, OpenTrad eta Elebila bezalako baliabideak bildu ditu Elhuyarrek.

BAHEA

Joxan Rodriguez HPSko Euskara Sustatzeko zuzendariak Joanmari Larrarte, EKTko kontseilariordekariari erantzundakoa Berrian:

“Euskaraz bizi eta irakurtzeko aukerak sortzen laguntzea bada herriaginteen egitekoa, baina irakurleak galdu gabe eustea eta berriak irabaztea hedabideen egitekoa ere bada. Kritika ez ezik, autokritika ere ez ote dugu denok beharrezko?”.

HPSk egin duen oinarritzko txosteari buruz Mikel Zalbidek idatzitako artikulua pasarte atera du Txerra Rodriguezek

www.blogak.com/garaigoikoa-ni:

“Belaunetako belauneko hizkuntza-transmisio arrunta, menderik mendean haren hementi ezagutu izan dena, osabetezkoa da: transmisio bete, etxeko eta kaleko, lagunarteko eta lan-munduko mintzajardun bizi arruntaren beharrezko balio duena; beste hizkuntza baten makulurik gabe jarduteko behar adina soportekontzeptual, emotibo eta operatiboeskaintzen duena; haserretzeko eta txisteak kontatzeko, (...). Frenatu alda, benetan, belaunetako belauneko familia-transmisioan gertatzen ari zen mintzagaitasun betearen eten hori? Transmisio bete eskaintzen al dute egungo familia euskaldunak, guztiek edo gehienek? Erantzuna begien bistan dugu: ez”.

TALAIAN

Enpresen eta bankuen irabaziak

2008ko lehen seihilekoa amaitu da eta dagoeneko badauzkagu krisi ekonomikoaren inguruko hainbat datu. Horien arabera, krisiak klase apalei eragin die gehien. Urte erdi honetan banku eta aurrezki kutxek irabazi handiak lortu dituzte eta beste behin ere euren markak hobetu. Batez beste %20 gehiago irabazi dute iazko epe bereko datuekin alderatuz gero. Espainiako Bankuaren datuen arabera, enpresa ez finantzarioen irabaziak lehen sei hilabeteetan %32 igo dira; iaz berriz, %29,2. Burtsan kotizatzen duten 35 espainiar enpresek irabaziak %14 igo dituzte, 49.246 milioi eurora arte, baina langileentzako gastuak jaitzi egin dira. Langileei epe horretan ordaindu beharrekoa %4,1 igo da batez beste, hau da, enpresa ez finantzarioen irabaziekin alderatuta, zortzi aldiz gutxiago.

Aurrezki kutxentzako eta bankuentzako testuinguru onuragarri horretan, azpimarratu eta salatu behar da erakunde finantzario horietako askok enpresa txiki eta ertainei kredituak emateari utzi diela Euskal Herrian; eta batez ere likidezia arazoak dauzkaten enpresa txikiei.

Horrek guztiak likidezia behar duten enpresa txiki eta ertain batzuen kolapsoa eragin dezake, kontuan hartuz gero egungo kontsumo geldialdiak eta energia prezioen igoerak ekarri digun egoera. Gobernuak erakunde finantzario horiek presionatu beharko lituzkete, garai zail horietan enpresa txiki eta ertainak alde batera utz ez ditzaten. Izan ere, euren irabazien zati bat enpresa horien gertakariak eta euren langileengandik datoz.

Juan Mari Arregi

Batzuk alde, asko aurka, gehienak hotz

KONTSULTA LEGEA dagoeneko Espainiako Auzitegi Konstituzionalaren errailetan dago eta denak jarraitzen du iragarri bezala, ez dago besterik ohiko dialektika politikotik harago. Jaurlaritza osoa prentsaurrekoan agertzeak ez du ohikotasun hori apurtzea lortzen. Eta ez du lortzen, hirukoaren orain arteko erantzuna beti bertsua izan delako eta ez duelako asmatu herritarren artean ilusio berezirik sortzen. Akaso gidoiaren kontuak dira, hau da, Auzitegi Konstituzionalak ezezko borobila eman arte ez dela erantzun indartsua agertzeko unea.

Baina hori baino arazo sakonagoak ere antzematen zaizkio kontsultaren inguruko ekimen politikoari. Hiru behintzat oso esanguratsuak dira. Bat, EAJren zuzendaritzaren bultzada esku txikiarekin egindakoa da, gurdia oso urruti ez joateko modukoa; eta sarritan, jeltxer esanguratsuen adierazpenek, galga nabarmena erakusten dute. Horien aurrean EAJren zuzendaritzan dagoen jarre-
rak nekez pentsarazi dezake Ibarretxeren defentsa sutsurik dagoenik. Gizarteratzen den irudia bederen hori da.

Bi, EA eta Ezker Batuaren indarra txikia da Jaurlaritzan, eta gizarte

Denak adierazten du Laredo eta Nojako lehergailuekin ETAK hasiera eman diola bere udako kanpainari. Zalantza da ea 2006ko su-etenaren aurreko lehergailuen lerroa jarraituko duen edo su-etenaren osteko hildakoen joerari eutsiko dion.

mailan duten ordezkartza eta eragina ere ez da gizarte sektore zabalak mobilizatzeko modukoa. Hiru, aber-tzaletasunaren baitako arrakala sakonak ez du ahalbideratzen gizarte sektore zabal eta eraginkorren bultzada sendorik. Panorama horrekin doa Ibarretxe urriaren 15era, garaipenera doan liderraren irudia baino plazan inguratua eta atzera-aurrera dabilen zezenarena eskainiz. Konstituzionalistak oso nagusi diren

ispilu mediatikoan irudi hori areagotu besterik ez da egiten.

KONSTITUZIONALAREN erantzuna aldeztetik ezaguna da, gaur gaurkoz Madrilan ez dago bestelakorik onartzeko moduko kultura politikorik, eta Auzitegi hau kultura horren isla garbia da. Espainiako klase politikoko nagusiak argi du nor den Espainiaren burujabetza bakarraren subjektu eta argudio horri eman dio indar berezia helegitean. Jaurlaritzak ere badaki legeak zer dioen, baina kontsulta ezloteslearen irudiarekin egin nahi izan du politika. Gehienon begietan hori ikusten baita, politika egiteko modubata –zilegia eta txalotua batzuentzat eta erratua beste askorentzat– ez urriaren 15ean egin egingo den kontsulta bat.

Kontsulta ez loteslea debekatzearen lehen erantzukizuna Espainiako Gobernuaren eta Jose Luis Rodriguez Zapateroren gain utzi nahi ditu Jaurlaritzak, eta taktika ez litzateke txarra, ondorengo estrategia ondo finkatua balego. Hori da hain zuzen ahul antzematen dena. Gaur egun kontsultarena hoztasunez bizi da gizartean eta halako ezpalekin nekez aterako da txinparta handirik erantzunaren unean.

ATALAIA JATETXEA

Aritz Ondo, 69 • 20305 Irun • Tel: 943 635518 • Faxa: 943 638718
e-posta: info@hotelatalaia.com • web orria: www.hotelatalaia.com

Banana erregeak azala urrezko eta etorkizuna ustel

Munduan gehien jaten den fruitua, banana edo platanoa, gaixorik dago eta ez omen dauka sendabiderik. Banana korporazio handiekin batera nagusitu da azken mendeotan eta urrezko fruituaren kinka larriak irudika lezake multinazional horiek kudeatutako mundua norantz doan.

EBA ETA ADAMEN FRUITU DEBEKATUA

Bibliak aipatzen duen hasierako paradisu hartan ez omen zen sagarra izan banana edo platanoa baizik. Hori diote aditu batzuek, nahiz eta badiren igali bekatzuko hura pikua zela uste dutenak. Azken bi mendeotan bere bizkar aberastu diren multinazional bakan batzuen eskutik, banana bihurtu da kapitalismo gero eta globalizatuagoaren ikur. Agintari politikoen gainetik manatzen duten multinazionalak kontrolatua, tropikoko herrialde txiroetan monolabore gisa eskubiderik gabeko langile esklabotuek hazia, gero eta botika bortitzagoz artatua, herrialde aberatsetara esportatzeko azpiegitura azkarrak sorrarazi dituen, zapore estandarrek fruitu erakargarriak lortzeko ingurumenaren eta jendeen pozoitzailea...

Baina bananondoak gaixorik daude aspalditik, eta ez daukate sendabiderik. *Panama Disease* deitu duten eritasuna —*Fusarium Oxysporum* onddoa alegia— minbizia bailitza barreiatu da mundu osoan, platanondoak kutsatuz eta fruituak adreilu kolorezko zera ezin janezkoak bilakatuz. Urte gutxiko bizia ematen diote adituek gaur munduan nagusi den *Cavendish* banana motari, eta presaka batean ari dira genetikoki eraldatutako barietate berri egokiaren bila.

Ehunka platano mota egon izan da munduan, gozoak batzuk, garratzak

besteak, berdeak, gorritzak, horiak... Gizakiak alboan eduki du beti tropikoetan, baina tokian bertan jateko fruitua izan ohi zen, orain ere hala da planetako nekazari askorentzako. Aldiz, duela 150 urte sortu zuten, barietate batzuk gurutzatuz, gaur eza gutzen dugun platanoa, urrutira esportatzeko moduko fruitua eta tropikoetako laborantzan iraultza ekarri zuena. Iraultza edo... txikizioa.

Banana esatea United Fruit korporazioa aipatzea da. United Fruiteko teknikariek *Gros Michael* barietatea sortu zuten, egokia plantazio handietan produzitzeko, hotz-sistemaz hornitutako baporez urrutira esportatzeko eta bidean umotzeko. Multinazional hari zor diogu mundutar gehienok betiko ehunka banana tipotatik estandar bakartzat ezagutzen duguna, horia, mamitsua, jan-erraza.

Platano berriari arrakasta itzela errukirik gabeko negozio ereduarekin eman zitzaion. Haur denboretako zaporeak oroitarazten dizkigun fruitu eder hori gure mahaietaraino zenbat odolez ordainduta iritsi zen ez zitzailgun burutik pasako ez guri, ez gure gurasoei eta ez aiton-amonei.

United Fruitek herrialde txiro eta ahulak aukeratu zituen, erraz manejatze moduko agintariak zeuzkatenak, edo koste gutxirekin agintariak aldatzeko modukoak. Hauetan oihan tropikalak eraitsi ziren banana soroak

Italiako hiri batean emakume edadetua platanoak saltzen. Argazki hau “donmimi83 (away)” sinatzen duen batek erakusten du Interneten. Kapitalismo globalaren eta zehazkiago monolabore gisa urrutiko merkatuetarako era industrialean antolatuta dagoen nekazaritzaren ikur izan liteke banana modernoa. Ehunka barietateren arteko biren gurutzaketatik sortutako platano bakarra latifundioetan hazten da, monolabore gisa, mixeriazko bizimodua daramaten langileek zaindua, botika bortitzez tratatua. Urruneko merkatuetara bidaliko da, bidean fruitua umotu bai baina aldi berean usteldu ez dadin prestatutako tren eta itsasontzietan, han bertako fruituak baino merkeago saldu ditzaten. XXI. mendean platano gutxiago eta garestia goetara ohitu ahal izango dira mendebaldarrak, baina bertako ekoizleak?

landatzeko. Monolabore sisteman bertako biztanle guztiak platanoari estuki kateaturik geratu ziren. Bestalde, sindikalismoa —holakorik zegoen lekutan— errotik erauzi zuten. Platanondoan gaitzak ere fite azaldu ziren, baina oihan gehiago bazegoen eraisteko, herrialde asko multinazionalaren zain.

Multinazionalen inpunitatea norainokoa zen erakusten du 1911n Hondurasen gertatu zenak. Bananagintzan nagusi zen Samuel Zemurray magnate iparramerikarrak erabaki zuen Honduras osoa bere etxalde bihurtzea, eta hala egin zuen munduko bazter guztietarik *Guy Machine Gun* Maloney bezalako gangsterrak ekarri, haiekin armada pribatua antolatu eta Tegucigalpan presidente berri titerea ezarrita. Hain jokatu zuen lotsagabe Zemurrayk, ezen eta Hondurasko Estatuak pagatu behar izan baitzizkion inbasioaren kosteak ere. Ingeleseztako *banana republic* eta gaztelaniaztako *república bananera* orduan sortutako estereotipoak dira.

Kapitalismo globalaren parabola

United Fruit *El Pulpo* deitzen zioten Erdialdeko eta Hego Amerikan, bere besoekin dena kontrolatzen zuelako. Gabriel García Márquezi irakurri diotenek —Miguel Angel Asturias, Pablo Neruda eta idazle gehiago ere mintzatu dira United Fruitez beren

dunek epe luzea zer den ez dakite. Ondorioz, gero eta botika gogorra-
goak erabiliz –aldi berean kontsumi-
tzaileak baina batez ere platanodieta-
ko langileak kutsatuz– 1960ko
hamarkadaraino iristea lortu zuten
Gros Michael banana. Orduan beste
mota bat zabaldu zuten munduan
barrena, *Cavendish* platanoa. Hau
1980an kutsatu zuen Panamako gai-
tzak eta geroztik bananondoak gaixo-
tuz joan dira mundu osoan barrena.

Gaur da eguna Afrikan platano
produkzioa gutxitzen ari dena, aipatu
eritasuna dela medio. Lehen United
Fruit zena gaur Chiquita Brands
International deitzen da. Chiquita eta
munduko platanoak kontrolatzen
dituzten korporazioetako teknikariak
presaka ari dira barietate berri bila.
Goldfinger izeneko bat badute dagoe-
neko, baina daukan garraztasunagatik
ez omen da kontsumitzaileen gustu-
koa. Genetikoki eraldatutako plata-
noa behar lukete azkar. Gainerako
platano barietateek balio dute gertu-
ko kontsumorako, baina Mendebal-
deko herritarrok urruneko fruitu glo-
balizatuen gosez gaude.

Bi liburuk aztertu dute, ingelesez,
kapitalismo mundializatuaren para-
bola izan daitekeen bananaren auzia,
eta horiez aipamen ugari egin dira
prentsa aurrerazale anglosaxoian.
Dan Koppel-ek idatzi du *Banana:
Mundua aldatu zuen fruituaren patua*.
Peter Chapmanen liburuaren goibu-
ruak dio: *Bananak: nola United Fruit
Companyk itxuraldatu zuen mundua*. ■

www.argia.com/nethurbil.php
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

obretan– izanen dute 1928an Kolon-
bian egin zutenaren berri. 32.000 lan-
gilek greba deklaratu zuten banana-
dietan. Hura mozteko United
Fruiteko gorilek, Cienaga herrian
igandeko mezatetik ateratzean langi-
leen familiei eraso eta 1.000 herritar
kalitu zituzten errukirik gabe.

Kolperik famatuena, hala ere,
1954an eman zuen United Fruitek.
Orduan Guatemalan Jacobo Arbenz
zegoen presidente eta landa eremuen
erreforma erabaki zuen. Gerra
Hotzaren garaia zen. Multinazional
bananeroaren lobbyak AEBetako pre-
sidente Eisenhower lortu zuen kon-
bentzitzea Guatemala pieza garran-
titzikoa zela yankiek sobietarren
kontra zeramaten xake jokoan. Yan-
kiek Guatemala inbaditu zuten. Gua-

temalako ondoko urteak, 200.000
heriotza ekarri zituen gerra zibila
barne, ezin dira ulertu United Frui-
tek antolatutako *putsch* hura gabe.

Lehenagotik zeuden gaixotuak pla-
tanondoak. Orduko banana estanda-
rra *Gros Michael* zen. Panamako erita-
suna delakoa, aipatu ondoko eragina,
1920ko hamarkadan zabaldu zen eta
United Fruitentzako ari ziren zient-
zialariek laster proposatu zituzten
erremedioak. Batetik, kutsatutako
alorrak isolatzea, inguruko mugimen-
duak zorrotz kontrolatuz. Bestetik,
konpainiak dibertsifikatu zitzala bere
platanoak, *Gros Michael* monolabore
gisa haztea alde batera utzita.

Baina korporazioetako buruzagiek
urteroko irabaziak handitzea dute hel-
buru, emaitzak behar dituzten akzio-

Z E R B I T Z U A

Beti hurbilago.

Zerbitzu integrala,
pertsonalizatua,
hurbila eta
etengabea.

Horixe
da gure
konpromisoa.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Garbaine Ubeda Goikoetxea

Lea Ibarrari gorazarre

porraldi bezperak Lea Ibarra ekartzen didate gogora; uztail amaiera batean eta lan baten aitzakian Lekeitiara heldu, handik gora hasi eta Oiz mendira bitartean ezkututzen diren parajeak —batik bat Munitibar, Aulesti, Gizarburuaga, Amoroto eta Mendexa udalerriak— deskubritu nituenekoa.

Orduko hartan ikasitakoak ikasita, arazo larrien aurrean hartutako jarrerak egin ditu bost udalerriok berezi eta eredugarri; herri txiki guztiek azken mende erdian bizi izan dituzten astinaldien aurrean erakutsitako jokamoldeak, hain justu.

1970eko hamarraldian, nekazal guneen hustea eta bertako jendeen emigrazioa ebitaezinak ziruditenean, herri bizitza aldarrikatzeko mugimendu dinamiko eta sutua ipini zuten abian. Hala, bost herriaren gainbehera gelditzeko, gabeziei konponbidea aurkitzeko, irakaskuntza euskalduna lortzeko, lantegiak finkatzeko, zerbitzuak eskaintzeko nahiz komunikazioak hobetzeko plangintza integrala taxutzeari ekin zioten elkarrekin, kontzeptu berri bat indarrean jarrita: bailararen onura. Esan nahi baita, Lea-Artibai bezalako eskualde ofizialen —kasik artifizialen— gainetik, ezaugarri eta arazo antzekoak dituzten herri txikiek osatu zuten multzoaren mesedea.

Sen aparta erakutsi zuten, halaber, garai hartan moda-modako zen anxioari ezezkua eman eta udalen arteko koordinakundea alternatiba gisa proposatu zutenean; batez ere, korronte nagusiari berriz ere kontra eginez, lekuan lekuko izate propioaren galerarik ez dakarren elkarlana bultzatzeagatik. Ideia haren oinordeko zuzena dugu, izatez, Lea Ibarreko Udal Mankomunazgoa bera, baliabideak optimizatzeaz batera, garapen ekonomikoa sustatzeaz, Okamikako industrialdeari bideak zabaltzeaz arduratu den erakundea.

Eta intuizio paregabea, hirugarrenez, Okamikako industrialdea kudeatzean erakutsi dutena. Zoru industrialik edo enpresak sortzeko tradizioz ez zen tokian, malgar eta muino besterik ez den lurrari pinua landatzeaz gainerako etekina ateratzen jakin dutelako. Oker ez banago, 400dik gora lanpostu iraunkor biltzen ditu gune

DANI BLANCO

honek. Ez da zifra makala, bertan bizi den lagun kopurua kontuan hartzen bada.

Gaur, ustelkeriak, alderdikeriak, itsuke-riak, ilegalizazioak, morrontza lotsaga-beak *politika* eta *demokrazia* zentzurik gabeko hitz barregarrienen artean kokatu dituztenetik, txiste bihurtzen ari zaizkigu udalak, txiste miserable eta lotsagarri zenbaitetan, Lizartza kasu. Eta txistearen txiste, eguneroko zeregin administratibotatik gaindiko proiektu imajinatiboak, hirigintza konprometitua.

Hala, udal gobernuetarako eskumenak ematen diren bezala ematen direlako, edota, alderantziz, kentzen diren bezala kentzen direlako, tragikomediaren adibide ugari aurkitzen dira ezaugarri geografikoek hainbesteko pisua duten lurrotan ere. Esate baterako, gobernatu behar duten herria mapan behar bezala koka-

«
Sen aparta erakutsi zuten, halaber, garai hartan moda-modako
zen anxioari ezezkua eman eta udalen arteko koordinakundea
alternatiba gisa proposatu zutenean; batez ere, korronte
nagusiari berriz ere kontra eginez, lekuan lekuko izate
propioaren galerarik ez dakarren elkarlana bultzatzeagatik.

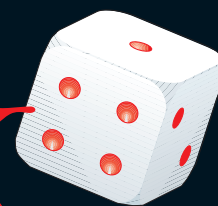
Idea haren oinordeko zuzena dugu, izatez,
Lea Ibarreko Udal Mankomunazgoa bera
»

tzen ez dakiten “turistak” zinegotziaren aulkian eserita, erabakiak hartzeak prest. Esate baterako, Udalen Mankomunazgoa iparririk gabe utzi eta erabaki ahalmena euren eskutan bakarrik nahiko luketen alkateen tentaldiak. Esate baterako, Okamikako industriagunean urte luzetan metatutako jakinduria, eskarmentu bidez zaildutako ezaguera behar baino lehen jubilatuta arazteko saioak.

Eskualdeko motore izan diren horiek izango ahal dute, laugarrenez, kinka horri aurre egiteko behar den adore eta imajinazioa. ■

ASTE HONETAKO

zozketa

aiko maiko

3 kamiseta

Karmelo Labaka, 4
Hernani GIPUZKOA

www.aiko-maiko.com

1

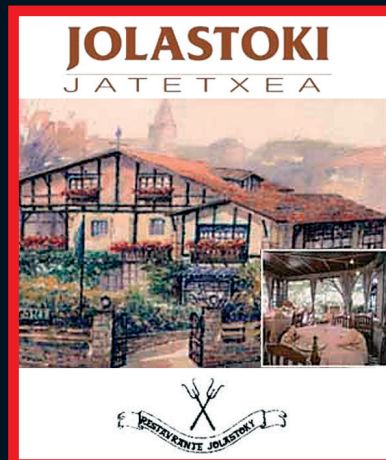
Ur Urdaibai

2 bikoterentzat Urdaibaiko
Erreserban kanoa zeharkaldia

Laidako Hondartza - Arketa auzoa, z/g
Ibarrangelu, BIZKAIA

www.urdaibai.com

2

JOLASTOKI JATETXEA

Jolastoki jatetxea

Afaria bi lagunentzat

Makalen etorbidea, 24 - Neguri
Getxo, BIZKAIA

www.jolastoky.com

3

Donostiako Aquariuma

5 harpidedunentzat
bina sarrera

Carlos Blasco de Imaz plaza, 1
Donostia, GIPUZKOA
www.aquariumss.com

4

Mokogorri eta Nairobitarra

2 produktu sorta opari

www.arga.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

URRUTI SPORT

- Ixabel Jauregi Alberdi (Azkoitia)

MIRANDAOLAKO BURDINOLA

- Gotzon Bedialauneta Arrizabalaga (Iruñea)
- Gipuzkoako Ikastolen Elkarte (Donostia)
- Elgoibarko Euskaltegia Aek (Elgoibar)

KIROLAZ BADAKIT

- Adur Euskaltegia (Gasteiz)
- Maria Isabel Rodriguez Iriarte (Santurtzi)

HOTSAK DANTZAN

- Blanca Beitia Bengoa (Gasteiz)
- Karmele Alvarez Arbe (Donostia)
- Xabier Castrillon Revuelta (Hondarribia)
- Esteban Etxeberria Urreaga (Hernani)

OLABERRIAKO KARTINGA

- Txebis Gorrotxategi Gorosabel (Ermua)
- Olaia Elortza Iñarra (Zegama)
- Pedro Azkue Berasaluze (Zarautz)
- Lide Barandiaran Forcada (Donostia)
- Antonio Amondarain Aizpurua (Andoain)

PARTE HARTZEKO

Udako ordutegia dela eta, ekainaren 2tik irailaren 1a arte

"Harpidedunen arretarako" telefono zenbakiaren ordutegia honakoa duzue:

GOIZEKO 9:00etatik **ARRATSALDEKO** 15:00ak arte.

Tel: 943 36 72 85 • gunea@arga.com • www.arga.com/gunea

EL BOMBARDEO GERNIKA BONBARDAKETA

DVD 1 "Gernika, bonbardaketa"

DVD 2 "Gernikako Picasso"

CD 3 "1937-2007. Gernika.
Multimedia berezia"

29,95€

ARGIAren
harpidedunek
%15eko deskontua

ESKAERAK
943 36 72 85